

VALITSEMAANNE NUMEROON EI JUURI NYT SAADA YHTEYTTÄ

Vapautuneiden vankien näkemyksiä ja kokemuksia yhteiskuntaan so-
peutumisesta

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen aikuistyö
Opinnäytetyö
Syksy 2007
Salonen Saara
Solehmainen-Haapanen Ruut

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

SALONEN SAARA & SOLEHMAINEN-HAAPANEN RUUT: Valitsemaan-
numeroon ei juuri nyt saada yhteyttä. Vapautuneiden vankien näkemyksiä ja ko-
kemuksia yhteiskuntaan sopeutumisesta.

Sosiaalipedagoginen aikuistyö, opinnäytetyö, 54 sivua, 6 liitesivua

Syksy 2007

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyössä tutkittiin Päihdeongelmaisten yhteiskuntaan integrointi / Kari-
koista Poluille -projektissa olevien vapautuneiden vankien näkemyksiä niistä teki-
jöistä, jotka tukevat heitä yhteiskuntaan sopeutumisessa. Lisäksi tutkittiin heidän
kokemuksiaan projektin antamasta tuesta yhteiskuntaan sopeutumisessa.

Opinnäytetyömme oli laadullinen tutkimus. Aineistonkeruumenetelmänä käytim-
me puolistrukturoitua teemahaastattelua. Tutkimusaineistomme koostui neljän
Karikoista Poluille -projektissa olevan vapautuneen vangin haastattelusta. Haas-
tattelut perustuivat haastateltavien vapaaehtoiseen osallistumiseen. Haastattelut
litteroitiin sanatarkasti. Litteroidusta aineistosta nostettiin esiin tutkimustehtäviin
vastaavia aiheita, joiden mukaan aineisto jäseneltiin teemoittain. Teemoiteltu
aineisto analysoitiin ja siitä koottiin tutkimustulokset ja johtopäätökset.

Tutkimustulokset osoittavat, että yhteiskuntaan sopeutumista tukevat asunto ja
päihdeettömyys, joihin kuitenkin tarvitaan tukea. Rahankäytön hallinnan tukemi-
nen ja velkojen selvittäminen tukisivat yhteiskuntaan sopeutumista. Työ ja koulu-
tus nähdään merkityksellisenä, mutta ei ajankohtaisena omassa elämäntilanteessa.
Sosiaalisesta verkostosta saadaan tukea. Se edellyttää kuitenkin sitä, että sosiaali-
nen verkosto on päihdeetöntä ja rikoksetonta elämäntapaa suosiva. Yhteiskuntaan
sopeutumista tukee vähäinen kanssakäyminen poliisin kanssa. Lisäksi sopeutu-
mista tukisi oikeuskäsittelyjen nopeuttaminen ja tuomioiden yhdistäminen. Tut-
kimustuloksista on selkeästi nähtävissä kaikkien elämänalueiden haasteiden ni-
voutuminen toisiinsa. Projektista on saatu tukea lähinnä asunnottomuuteen.

Avainsanat: yhteiskuntaan sopeutuminen, tuettu asuminen, päihdeidenkäytön hal-
linta, Karikoista Poluille -projekti

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Care

SALONEN SAARA & SOLEHMAINEN-HAAPANEN RUUT: The number you have dialed can not be reached. The views and experiences of the released prisoners of their adaption to society.

Bachelor's Thesis, Option in Social Pedagogy for Work with Adults, 54 pages, 6 appendices

Autumn 2007

ABSTRACT

This study of social pedagogy examined the views of the released prisoners in Päihdeongelmaisten yhteiskuntaan integrointi / Karikoista Poluille -project on the factors that support their adaptation to society. In addition, we studied their experiences about the support given by the project as for their adaptation to society.

Our study was qualitative. The method of collecting subject matter was semi-structured theme interviews. The material of our study consisted of the interviews of four released prisoners in Karikoista Poluille -project. The interviews were based on the voluntary participation of the interviewees. The interviews were transcribed accurately. The transcribed material was used for the corresponding subjects of the study according to which the material was outlined in themes. Theme-based material was analyzed and the study results and the conclusions were derived from that material.

The study results show that adaptation to society is supported by housing and non-intoxication, in which, however, some aid is needed. Adaptation to society would be helped by the support in the control of the use of money and by the clarification of debts. Work and education are seen significant, but not actual in their current situation. Social network gives support, too, providing that their social network is non-intoxicated and non-criminally orientated. Their adaptation to society is also supported by minimum relations with the police. Furthermore, their adaptation would be supported by the speeding up of trials and by combining sentences. The study results clearly show that the challenges of all the aspects of life are closely linked to each other. The project has mainly been helpful in homelessness.

Key words: adaptation to society, supported housing, the control in the use of intoxicants, Karikoista Poluille -project.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 YHTEISKUNTAAN SOPEUTUMINEN	2
2.1 Vapauttamissuunnitelma	2
2.2 Asuminen	3
2.2.1 Asunnottomuus	3
2.2.2 Tuettu asuminen	5
2.3 Päihteidenkäytön hallinta	7
2.3.1 Päihdeongelma	7
2.3.2 Päihteidenkäytön hallinnan tukeminen	7
2.4 Taloudellinen tilanne ja velkaantuminen	9
2.5 Koulutus ja työ	10
2.6 Sosiaaliset suhteet	13
3 KARIKOISTA POLUILLE -PROJEKTI	14
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	17
4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävät	17
4.2 Tutkimusmenetelmä	18
4.3 Osallistujat ja aineiston hankinta	19
4.4 Aineiston analyysi	25
4.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	26
5 TUTKIMUSTULOKSET	30
5.1 Haastateltavien taustatietoja	30
5.2 Vapauttamissuunnitelma	30
5.3 Asunto	31
5.3.1 Asunto siviiliin sopeutumisen tukena	31
5.3.2 Tukea asumiseen	32
5.4 Päihteettömyys	34
5.4.1 Päihteettömyys siviilissä selviytymisen tukena	34
5.4.2 Päihteettömyyden tukeminen	35
5.5 Taloudellinen tilanne ja velkaantuminen	36
5.5.1 Toimeentulo	36

5.5.2 Velkaantuminen	37
5.5.3 Tukea velkatilanteen selvittämiseen	37
5.6 Koulutus ja työ	38
5.7 Sosiaaliset suhteet	39
5.7.1 Ystävät	39
5.7.2 Elämäkumppani	40
5.7.3 Perhe	41
5.8 Viranomaiset	42
5.9 Projektin antama tuki	43
6 KESKEISIMMÄT TUTKIMUSTULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	45
6.1 Näkemyksiä tekijöistä, jotka auttavat yhteiskuntaan sopeutumisessa	45
6.2 Kokemuksia projektin antamasta tuesta	47
7 POHDINTA	47
LÄHTEET	51
LIITTEET	55

1 JOHDANTO

Päihdeongelmaisten yhteiskuntaan integrointi / Karikoista Poluille -projekti on Lahden kaupungin sosiaalitoimen erityispalveluiden projekti, joka on alkanut 1.1.2006 ja päättyy 31.12.2007. Jatkossa käytämme lyhennelmää Karikoista poluille -projekti. Projektin keskeisenä tavoitteena on asunnottomien ja tuetun asumisen piirissä olevien henkilöiden siirtyminen vuokra-asumiseen kuntoutuksen avulla. Alkoholikulutuksen vähentämiseen suurkuluttajien keskuudessa pyritään sosiaalisen tuen, kuntoutuksen ja vaihtoehdoisen toiminnan avulla. Tavoitteena on muodostaa räätälöity ja joustava palvelusuunnitelma päihdeongelmien hoitamiseen ja kuntoutumiseen. Projektin yhtenä tavoitteena on sopeuttaa vapautuvia lahtelaisia vankeja yhteiskuntaan ja tarjota siinä heille tukea.

Selvitämme tutkimuksessamme vapautuneiden vankien omia näkemyksiä niistä tekijöistä, jotka tukevat heitä yhteiskuntaan sopeutumisessa. Lisäksi tutkimme sitä, miten Karikoista Poluille -projekti on tukenut vapautuneiden vankien sopeutumista yhteiskuntaan heidän kokemuksensa mukaan. Koska yhteiskuntaan sopeutumista ei ole teoreettisesti määritelty, tietoperustamme pohjautuu aihepiiriin liittyvään kirjallisuuteen ja aiempiin tutkimuksiin. Niissä tuotiin esille tekijöitä, jotka vaikuttavat vapautuneen vangin yhteiskuntaan sopeutumiseen, ja niistä tekijöistä olemme luoneet tietoperustan opinnäytetyöllemme. Laadullisella opinnäytetyöllämme tuomme vapautuneiden vankien oman äänen ja näkökulman kuuluviin.

Tutkimuksen aihe nousee omista kiinnostuksenkohteistamme, joita ovat kriminaalisyöttö ja marginaaliryhmiin liittyvät syrjäytymisen ja sopeutumisen haasteet. Tulevaisuuden toiveissamme on tehdä työtä esimerkiksi tutkimuksen aihepiiriin kuuluvien ihmisten kanssa. Näin ollen haluamme syventää tietämystämme valitusta aihepiiristä. Myös opintoihimme kuuluvat työharjoittelumme tukevat aihepiiriin valintaa. Toinen tutkijoista on suorittanut ammatillisen työharjoittelun Lahden Kriminaalihuoltolaitoksessa ja toinen tutkijoista oli Karikoista Poluille -projektissa työharjoittelussa.

2 YHTEISKUNTAAN SOPEUTUMINEN

2.1 Vapauttamissuunnitelma

Vapauttamissuunnitelma on osa rangaistusajan suunnitelmaa, joka tehdään yhteistyössä vangin kanssa. Vapauttamissuunnitelma tehdään hyvissä ajoin ennen mahdollista valvottua koevapautta, ehdonalaiseen vapauteen päästämistä tai koko rangaistusta suorittavan päästämistä valvottuun koevapauteen. Vapauttamissuunnitelmassa huomioidaan ja arvioidaan esimerkiksi asumiseen, toimeentuloon, sosiaalisiin suhteisiin, päihdekuntoutukseen, työhön tai koulutukseen liittyviä tarpeita. (Valtioneuvoston asetus vankeudesta 509/2006, 79§.)

Kun vapauttamissuunnitelmaa tehdään, yhteistyö kunnan kanssa tukee mahdollisesti valmisteilla olevaa hoito-, huolto- tai kuntoutussuunnitelmaa. Valvontaan määrätyn vapautuvan vangin vapauttamissuunnitelma tehdään yhteistyössä Kriminaalihuoltolaitoksen kanssa. (Valtioneuvoston asetus vankeudesta 509/2006, 79§.) Suunnittelussa saattaa mukana olla myös muita palvelujärjestelmiä, esimerkiksi terveydenhuolto tai asunto- ja työvoimaviranomaiset. Tämä yhteistyö tapahtuu vapautuvan vangin suostumuksella. (Rikoksista rangaistujen tuen tarve 2006, 3, 36.)

Rangaistusajan suunnitelman ja siihen kuuluvan vapauttamissuunnitelman tavoitteena on uusintarikollisuuteen vaikuttaminen, rikoksettoman elämäntavan ja elämänhallinnan sekä yhteiskuntaan sijoittumisen edistäminen (Mohell & Pajuoja 2006, 15, 25-26). Yhteiskuntaan sopeutumista edesauttaa suunnitelma, jossa on huomioitu elämän perusedellytykset ja niiden kuntoon saaminen. Vapauttamissuunnitelmassa huomioidaan sellaiset palvelut ja toiminnot, jotka tukevat yhteiskuntaan sijoittumista. (Rikoksista rangaistujen tuen tarve 2006, 33.)

Vaikka vapauttamissuunnitelmia tehdään, ongelmana on se, ettei millään organisaatiolla ole vastuuta asiakkaan kokonaistilanteesta. Kuntiin on vaikea saada vakiintunutta rutiinia, jossa vapauttamissuunnitelmaa esimerkiksi hyödynnettäisiin. Keskkokoiseen kuntaan voi vapautua vain muutama vanki, suuriin kuntiin kym-

meniä ja suurimpiin jopa satoja vuosittain. Jälkimmäisissäkin tapauksissa asiakkaiden tarpeisiin vastaamisen tavat voivat vaihdella hyvin paljon. (Rikoksista rangaistujen tuen tarve 2006, 10.)

2.2 Asuminen

2.2.1 Asunnottomuus

Asunnottomuus liittyy moniin vapautuviin vankeihin. Vuosina 1996-2000 vapautui vankilasta vuosittain 410–500 henkilöä, joilla ei ollut asuntoa (Rikokset ja elämäntilanne 2001, 32). Asunnottomiin luetaan ulkona, erilaisissa tilapäissuojissa ja yömajoissa olevat sekä laitoksissa asunnon puutteen vuoksi asuvat. Lisäksi asunnottomiksi luetaan tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona asustavat ja kiertelevät. Myös vapautuvat vangit, joilla ei ole asuntoa tiedossa, luetaan asunnottomiksi. (Käsitteet ja määritelmät 2007.)

Avramov (1996) on Kärkkäisen (1998, 5-6) mukaan määritellyt asunnottomuutta monipuolisesti. Hän kuvaa, että

Asunnottomalla (kodittomalla) ei ole henkilökohtaista, kunnollista asuntoa. Asunnottomia ovat henkilöt, jotka eivät saa henkilökohtaista, pysyvää, kunnollista asuntoa tai eivät pysty pitämään sitä joko taloudellista tai sosiaalisista syistä johtuen. Asunnottomia ovat myös henkilöt, jotka eivät saa asuntoa, koska eivät kykene elämään itsenäisesti eivätkä näin ollen kykene pitämään asuntoa. Nämä henkilöt tarvitsisivat hoivaa ja tukea, mutta eivät ole laitoshoidon tarpeessa.

Asunnottomuuteen vaikuttavat Avramovin mukaan asunnon puute, taloudelliset resurssit, henkilökohtaiset ominaisuudet ja kyvyttömyys (Kärkkäinen 1998, 5-6).

Granfeltin (2003) mukaan rikostaustaisen henkilön asunnottomuus on hyvin monimuotoinen ilmiö. Vapautuvan vangin kohdalla asunnottomuutta aiheuttavat vankilatausta ja päihdeongelmat. Jos vapautuvalla vangilla on akuutti päihdeongelma, hän on hyvin altis ajautumaan kadulle tai yömajoihin. Päihdeongelmiin

liittyvät usein mielenterveysongelmat. Useilla vapautuneilla on elämänhistoriansa aikana tapahtunut paljon traumaattisia tapahtumia ja menetyksiä. Sosiaaliturvan alhainen taso, työmarkkinoiden syrjäyttävät mekanismit, velat ja korvausvaatimukset aiheuttavat yhdessä äärimmäistä köyhyyttä, mikä johtaa helposti asunnottomuuteen. (Granfelt 2003, 28-29.)

Yhteiskuntapoliittisesti asunnottomuutta ovat aiheuttaneet erilaiset tekijät. Kuntien vastuu asuntokysymyksistä on kasvanut 1990-luvulla samalla kun valtio on vetäytynyt vastuusta. Valtion budjetista tulevia varoja on leikattu ja kuntien verotulot ovat vähentyneet työttömyyden takia. Nämä toimet aiheuttavat kunnille taloudellisia ongelmia. Suomen asuntokannasta on noin 60 % omistusasuntoja, joihin kaikilla ei ole varaa. Vuokra-asuntojen määrää on lisätty, mutta kohtuuvuokraisia asuntoja ei ole tarpeeksi. Myös pienten asuntojen puute aiheuttaa asunnottomuutta. Sosiaaliturvan taso on laskenut viime vuosina, mikä vaikuttaa vuokranmaksukykyyn. (Kärkkäinen 1998, 12-15, 27-28.)

Granfeltin (2005, 121) mukaan asunnottomuuden vähentäminen on nähtävä yhteiskuntapoliittisena toimenpiteenä, jolla voidaan ennaltaehkäistä ja lieventää syrjäytymistä. Asuminen tulee järjestää vapautuneen kohdalla hänen tarpeitaan vastaavaksi. Vapautuneiden kohdalla tulee olla erilaisia asumisen vaihtoehtoja tuetun asumisen yhteisöistä tarkoituksenmukaisesti tuettuihin itsenäisiin asumismuotoihin. Tarkoituksenmukaisella asumismuodolla on merkitystä vapautuneen rikos- ja päihdekierteeseen sekä yhteiskuntaan sopeutumiseen. (Granfelt 2003, 3, 12.)

Hirvonen ja Martin (1994) tutkivat yhteiskuntaan sopeutumisen kannalta asunnottomina olleiden kokemuksia asunnon saamisen jälkeen. Tutkittavat kertoivat oman asunnon saannin olleen erityisen merkityksellistä. He arvostivat omaa rauhaa, jota ei ollut esimerkiksi ensisuojoissa. He kokivat helpottavana ja turvallisuutta tuovana sen, ettei heidän tarvinnut miettiä, missä yöpyisivät tulevana yönä. Asuntoa he pitivät elämän peruslähtökohtana ja jokaiselle ihmiselle kuuluvana perustarpeena. Monille heistä asunnon saaminen herätti toiveita ja odotuksia siitä, että heidän elämässä muutkin perustekijät muuttuisivat tai kohenisivat. Toiveet kohdistuivat esimerkiksi alkoholin käytön vähentämiseen tai yleensä elämäntavan

raitistumiseen. Monet heistä kertoivat, että asunnon myötä he toivoivat parempia työnsaantimahdollisuuksia ja työssäkäynnin lisääntymistä. Heidän oli helpompi hakeutua töihin, kun oli mahdollisuus kertoa työnantajalle asuvansa omassa asunnossa. Työssäkäynnin uskottiin muuttuvan säännöllisemmäksi ja vakaammaksi, kun oli vakituinen osoite, mistä lähteä ja mihin palata. Rauhallinen ja turvallinen oma asunto mahdollisti levon ja päivärytmin. (Hirvonen & Martin 1994, 68-71.) Vaikka asunto on yhteiskuntaan sopeutumisen perusedellytys, se ei ole aina yksinään riittävä ratkaisu vaan tarvitaan erilaista tukea asumisen onnistumiseen.

2.2.2 Tuettu asuminen

Tukiasuminen on lakisääteinen asumispalvelu, jota sosiaalihuoltolain mukaan tulee järjestää ”henkilöille, jotka erityisestä syystä tarvitsee apua tai tukea asunnon tai asumisensa järjestämisessä” (Sosiaalihuoltolaki 710/1982, 23 §). Käytännössä tukiasumista on järjestetty esimerkiksi vapautuneille vangeille.

Vapautuneita vankeja koskevat sosiaalihuoltolain (710/1982, 23 §) perusteella samat tuetun asumisen vaihtoehdot kuin muitakin asumiseensa tukea tarvitsevia henkilöitä. Granfelt (2003) on lähestynyt tuettua asumista kolmen askelman porrasmallilla. Askeleiden pohjalta pyritään rakentamaan yksilöllinen ja laajasti eri elämäntilanteita kattava yhteiskuntaan sopeutumista edistävä suunnitelma. Suunnitelmassa tulee huomioida realistisesti asukkaan lähtökohdat ja huomioida se, että sopeutuminen voi olla eriasteista ja se voi toteutua eri tavalla eri ihmisten kohdalla. Ensimmäinen askelma on asuntola, jonka Granfelt näkee perusteltuna ja välttämättömänä vaiheena, jos asukkaan elämäntilanne ja tarpeet huomioidaan. Toinen askelmana on tukiasunto, jonka tarkoituksena on tarjota asunnon lisäksi mahdollisuus käsitellä työntekijän kanssa asumiseen ja muuhun elämiseen liittyviä vaikeuksia. Tukiasumisen ajatuksena on yhdistää tuki ja kontrolli. Tarkoituksena on, että työntekijän kontrolli asiakasta kohtaan vähenisi, kun taas asukkaan oma kontrolli lisääntyisi elämässään. Työntekijä tekee itsensä ikään kuin tarpeettomaksi. Kolmantena porrasmallissa on vuokra-asunto vapailta markkinoilta. (Granfelt 2003, 29, 35.)

Tukiasumisen perustehtävä on Poterin (1997, 15) mukaan tarjota mahdollisuus itsenäiseen asumiseen. Tukiasuminen voi olla pysyvää tai väliaikaista, ja siitä siirrytään normaaleille asuntomarkkinoille. Tukiasuminen mahdollistaa itsenäisen ja normaalin asumisen yhteiskunnassa muiden ihmisten joukossa.

Tukiasumisjärjestelmä on saanut myös kritiikkiä. Kritiikki on kohdistunut siihen, että vaikka tukiasumisen tulisi johtaa normaaleihin asumismalleihin, se on myös toiminut päinvastoin. Asumispalveluja tarvitsevien erityisryhmien sisälle on syntynyt pienryhmiä, joiden asuttaminen on hyvin vaikeaa. Näihin erityisryhmiin kuuluvat väkivaltaiset tai sopeutumattomat henkilöt tai huumeidenkäyttäjät. Jos asumispalveluja tarvitsevat henkilöt eivät sopeudu kontrolliin ja valvontaan, heidät poistetaan normaaleilta asumismarkkinoilta. Tukiasumiseen liittyy ajatus siitä, että asukkaan tulisi hallita omaa elämäänsä ja asumistaan tukiasunnossa. (Poteri 1997, 13-15.) Myös Kääriäinen (1994, 223-251) on kritisoinut samansuuntaisesti tukiasumisjärjestelmää.

Tuettu asuminen sisältää monenlaisia haasteita vapautuneille vangeille. Vapautuvalle vangille motivoituminen ja sitoutuminen tuettuun asumismuotoon voi olla hankalaa. Jos hän sitoutuu tuettuun asumiseen, hän joutuu myöntämään tarvitsevänsä apua ja sen myötä tunnustamaan heikkoutensa. Tällaisen tunnustaminen ei sovi miehiseen kulttuuriin, joka korostaa voimaa, selviytymistä ja kovuutta. Tuettuun asumisen kautta vapautunut vanki joutuisi luopumaan identiteetistään, elämäntavastaan ja sosiaalisista suhteistaan, jotka ovat pohjautuneet rikolliseen alakulttuuriin. Tilalle tulisi tyhjyyttä, yksinäisyyttä ja arvottomuuden kokemusta. Philip Lalanderin (2001) sanoin ”alokulttuurin mies ei ole kuka tahansa, vaan kurjista oloista noussut maskuliininen, lujaluontoinen sankari, joka janoaa vapautta, valtaa, statusta ja rahaa taskuun”. (Granfelt 2005, 123.)

2.3 Päihteidenkäytön hallinta

2.3.1 Päihdeongelma

Vangin vapauduttua on melko tavanomaista, että hän retkahtaa välittömästi päihteiden käyttöön, päihdekierteeseen ja niiden myötä rikoskierre jatkuu. Keväällä 2000 on tehty yhteenveto siihenastisista vankien työ- ja toimintakyvyn arvioista. Yhteenvedon mukaan lähes 70 prosentilla vangeista on vaikea tai erittäin vaikea päihdeongelma. (Rikoksettomaan elämänhallintaan 2001, 34.)

Päihdeongelma onkin monella vapautuneella vangilla keskeisin uusintarikollisuuden vaikuttava tekijä (Rikoksettomaan elämänhallintaan 2001, 93). Myös Kyngäs (2000) tuo tutkimuksessaan esille päihteiden vaikutuksen rikoskierteessä pysymiseen. Anna Heinonen (1998) toteaa tutkimuksessaan, että päihteet ovat usein ongelmien liikkeelle panijana. Päihteiden hallitsematon käyttö aiheuttaa ongelmia kaikilla elämänalueilla. Laittomien päihteiden käyttö sitoo niitä käyttävän rikollisuuteen, koska päihteiden korkean hinnan vuoksi niiden rahoitus on laillisin keinoin lähes mahdotonta. Kun päihteiden käyttö, niiden hankkiminen ja rahoittaminen muodostuvat arkielämän keskeiseksi sisällöksi, se vähentää mahdollisuuksia ja kykyä selviytyä jokapäiväisistäkin toimista, kuten työssäkäynnistä. (Heinonen 1998, 73-76.) Myös Bontan (2003) mukaan päihdeongelmaisen henkilön kohdalla päihteiden käytön lopettamisella on ilmeinen vaikutus uusintarikollisuuden vähenemiseen (Karsikas 2005, 72).

2.3.2 Päihteidenkäytön hallinnan tukeminen

Päihdeettömyyttä tukee kiinnostava ja palkitseva työ, koulutus tai harrastusmahdollisuus. Arkipäivän taitojen ja sosiaalisen kanssakäymisen harjaannuttaminen sekä omatoimisuuden ja vastuullisuuden tukeminen auttavat tukemaan päihdeettömää elämäntapaa. Useimmiten tarvitaan myös hoitoa ja kuntoutusta. Vankien ongelmat päihteiden käytössä ja elämäntaitojen hallinnassa ovat yhteyksissä uusintarikollisuuteen. Opettamalla elämäntaitoja ja kuntouttamalla päihderiippuvuudesta,

uusintarikollisuutta voidaan vähentää. Siten vapautuva vanki voidaan aikaisempaa paremmin integroida takaisin yhteiskuntaan. (Mäki 2002, 245, 248.)

Kyngäksen (2000) tutkimuksessa rikosten tekemisen lopettaneet kertovat tärkeimmän tekijän olleen se, että he olivat saaneet päihteiden käytön hallintaan jo vankeustuomion aikana. He kertoivat itse tehneensä päätöksen päihteiden käytön vähentämisestä eivätkä turvautuneet ammattiauttajiin. Rikosten tekemisen lopettaneet eivät olleet käyttäneet päihteitä ollenkaan vankilalomiensa aikana ja käyttivät niitä ensimmäisen kerran vasta useita kuukausia vapautumisensa jälkeen sellaisten ystävien seurassa, jotka eivät olleet syyllistyneet rikoksiin. Päihteiden käytön vähennyttyä heidän kärsivällisyytensä oli kasvanut ja he olivat tietoisesti alkaneet kiinnittää huomiota riidanhaastamisen ja vaikeuksien välttämiseen. Muutokset päihteidenkäytössä oli merkittävä selittäjä selviytymistekijöissä, esimerkiksi työhön ja koulutukseen hakeutumisessa, rikosten tekemisessä, asumisessa ja ihmissuhteissa. (Kyngäs 2000, 169, 186, 188, 210.)

Näkin (2006, 145-146) tutkimuksesta ilmenee, että useat tekijät vaikuttavat vapautuneiden vankien päihteettömyyteen ja siinä pysymiseen. Päihteettömyyttä oli tukenut vankilassa aloitettu pitkäkestoinen kuntoutustyö, jota oli jatkettu siviilissä. Päihteettömyyteen oli vaikuttanut oma tahdonlujuus. Näkki tuo esille myös työn, asunnon, sosiaalisen verkoston ja ammatillisen tai vertaistuen merkitystä päihteettömyydessä pysymisessä. Kääriäinen (1994, 270) kirjoittaa asunnon merkityksestä seuraavaa: ei voida olettaa, että on mahdollista kiinnittyä uudelleen yhteiskunnan hyväksytyihin toimintajärjestelmiin, jos asuu rappukäytävissä tai asuntoloissa. Karsikkaan (2005, 4, 75) mukaan päihteettömyyteen vaikuttaa oma motivaatio. Motivaation syntyyn vaikuttaa tulevaisuuden pelko, kyllästyminen päihteiden aiheuttamiin fyysisiin ja sosiaalisiin haittoihin sekä toive uudenlaisesta elämästä. Karsikas myös toteaa tutkimuksessaan, että irtautuminen päihde- ja rikoskierteestä ei riipu pelkästään ihmisen omasta halusta, vaan se edellyttää myös heidän moninaisten palvelutarpeidensa huomioon ottamista yhteiskunnan palveluissa.

2.4 Taloudellinen tilanne ja velkaantuminen

Vankien taloudellisesta tilanteesta on saatavissa varsin niukasti tietoja. Kuitenkin voidaan ajatella, että suurimmalla osalla vapautuvista vangeista laillinen toimeentulo perustuu toimeentulotukeen tai muihin sosiaalietuuksiin. (Rikoksettomiaan elämäntilanteesta 2001, 31.) Näkin (2006) tutkimuksen mukaan vapautuvista vangeista noin 46 % arveli toimeentulonsa perustuvan palkkatyöhön, 51 % toimeentulotukeen ja 13 % rikoksista saataviin tuloihin vapautumisen jälkeen. Saman tutkimuksen mukaan noin puolet vapautuvista vangeista arveli vapauduttuaan toimeentulonsa olevan erittäin huono tai huono. (Näkki 2006, 73-74.)

Yhteiskuntaan sopeutumiseen vaikuttaa vankien velkaantuminen. Näkki (2006) on tutkinut vankien velkaantumista ja yhteiskuntaan integroitumista. Näkin mukaan tutkittavista 81 % oli velkaantuneita. Velkaantuminen oli alkanut päiheteidenkäytöstä ja sen rahoittamisella rikoskierteen avulla. Velkaantuminen johtui myös tutkittavien kohdalla rikosperusteisista korvauksista, maksamattomista sakoista ja vuokraveloista, jotka olivat kolminkertaistuneet kymmenessä vuodessa. Tutkittavista vain 8 % koki, ettei heillä ollut merkittävää velkaongelmaa. Kuitenkin 86 % tutkittavista oli motivoitunut selvittämään velkaongelmiaan, mikä voi kertoa motivaatiosta sopeutua yhteiskuntaan. (Näkki 2006, 3, 80, 101, 107.)

Velkaantuminen vaikuttaa yhteiskuntaan sopeutumisessa monin tavoin. Näkin (2006) mukaan rikosperusteisesti ylivelkaantuneilla vapautuneilla vangeilla velan määrä vaikutti työelämään suhtautumiseen. Palkkatyötä ei nähty normaaliin elämään kuuluvana asiana. Jos työhön mentiin, työ tehtiin harmaan talouden puolella ja siitä ei maksettu veroja. Näin vältyttiin ulosotoilta, jotka veisivät noin kolmasosan bruttopalkasta. Verokirjalla tehtävää työntekoa ei nähty kannattavaksi, jos siitä saatava toimeentulo jäi pieneksi. Useiden vankeusrangaistusten aikana velkamäärät olivat kasvaneet, mikä oli vaikuttanut rikoskierteessä pysymiseen. Velat saattoivat liittyä päiheteidenkäyttöön, jota rahoitettiin rikoksia tekemällä. Elämistä oli rahoitettu ottamalla lisää velkaa esimerkiksi kavereilta. Jos velka liittyi laittoimaan toimintaan, uhkailut ja väkivaltaiset perintätoimet estivät velkaantunutta elämästä rikoksetonta elämää, koska velka piti maksaa takaisin. (Näkki 2006, 141, 133, 163.)

Yhteiskunta on tullut velkaantumista vastaan niin, että velkaneuvontajärjestelmää ja uutta lainsäädäntöä on kehitelty. Vapautunut vanki kuuluu lakisääteisen kunnallisen velkaneuvonnan piiriin. Kuitenkin laki yksityishenkilön velkajärjestelystä jättää lain ulkopuolelle pääsääntöisesti rikoksista rangaistut henkilöt ja henkilöt, joilla on rikosperusteisia korvauksia. Myös velan määrällä, rikoksen laadulla ja rikoksesta kärsineen asemalla sekä muilla seikoilla on vaikutusta yksityishenkilön velkajärjestelyn piiriin pääsyyn vankien kohdalla. Kuitenkin vanki voi päästä harvittain velkajärjestelyn piiriin painavasta syystä. Haasteita tämä tuo velkajärjestelyn ohjaus- ja neuvontatyölle velkaantumisongelmissa, koska työ vaatii erityistä ammatillista osaamista. Työssä yhdistyvät ohjauksen ja neuvonnan lisäksi asiakkaan tukeminen ja psykososiaalinen muutostyö. Myös vankien velkaantumisen ongelmat voivat olla hyvinkin erilaisia valtaväestöön verrattuna. (Näkki 2006, 15, 19-20, 48, 51.)

2.5 Koulutus ja työ

Vankeuslain 8. luvun 1 §:ssä säädetään vankilan järjestämisestä tai sen hyväksymisestä toiminnasta vankeusrangaistuksen aikana, minkä tarkoituksena on edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan. Sisällöltään toiminta voi kohdistua esimerkiksi ylläpitämään tai parantamaan vangin ammattitaitoa ja osaamista tai vangin työ- ja toimintakykyä. Toiminta voi sisältää esimerkiksi koulutusta tai työtä. Vangilla on osallistumisvelvollisuus, jos hänen terveydentilansa, toimintakykynsä tai hänen ikänsä sen sallii. (Vankeuslaki 767/2005, 1-2 §.) Työtoiminta tukee työn tekemisen oppimista ja siinä kehittymistä. Lisäksi työtoiminnan avulla vangit näkevät, mihin heillä on taipumuksia ja valmiuksia. Niillä, joilla ei ole juurikaan kokemusta työelämästä tai joilla on puutteelliset ammatilliset taidot, työtoiminta tuo uusia kokemuksia. Työtoiminta kehittää myös arvoja, asenteita ja käyttäytymisen muutoksia. Toiminnan aikana saadut uudet kokemukset johdattavat vankia ajattelemaan asioista toisin kuin ennen. Luonnolliset vuorovaikutussuhteet ja -tilanteet luovat työtoiminnassa tilanteita, joissa voidaan harjoitella esimerkiksi ongelmanratkaisutaitoja, vastuun ottamista ja ryhmässä toimimista. Nämä yhdessä tukevat uusia käyttäytymismalleja. (Luomala 2006, 23-24.) Vankeusrangaistuksen aikai-

nen työtoiminta tukee monin tavoin siviiliin palaamista, missä työ nähdään keskeisenä tekijänä yhteiskuntaan sopeutumisessa.

Silvennoinen (2002) on tarkastellut koulutuksen ja työn merkitystä yhteiskuntaan sijoittumisessa ja sopeutumisessa. Hän näkee koulutuksessa ja työnteossa paljon sellaisia seurauksia, joita yksilö ei ensisijaisesti tavoittele joko kouluttautumisessa tai työssä. Näillä ei-tavoiteltavilla vaikutuksilla on yhteiskunnallista merkitystä. Koulutus antaa ihmiselle arvon työmarkkinoilla, mikä tuo arvontoa hänelle myös yhteiskunnassa. Koulutus antaa sosiaalisen edistymisen kautta tulevaisuudenuskoa ihmiselle, joka on muuten arvioinut työnsaantimahdollisuutensa huonoksi. Koulutuksessa ollessaan ihminen oppii esimerkiksi kuuliaisuutta, täsmällisyyttä ja auktoriteettien käskyjen noudattamista. Näitä taitoja tarvitaan työelämässä. Sekä koulutus että työ säätävät ihmisen ajankäyttöä. Päivittäinen, viikoittainen ja vuosittainen elämäntilanne rytmittävät yksilön ajankulkua muun yhteiskuntaelämän mukaan. Työhön ja koulutukseen sisältyy paljon sosiaalista toimintaa, joka mahdollistaa vuorovaikutuksen ja ilmaisun toisten ihmisten kanssa. Kuuluminen ”tavallisten ihmisten” yhteisöön auttaa yksilöä yhteiskuntaan sopeutumisessa. Koulutus ja työ muovaavat ihmisen omaa identiteettiä ja koulutus on peruste ihmisen ammatti-identiteetille. Ne määrittävät ihmisen yhteiskunnallista asemaa. Sekä koulutus että työ antavat ihmiselle tarkoituksellisuuden ja yhteisöllisyyden tunteen. Kouluttautuminen ja työ nähdään tärkeänä oman toimeentulon vuoksi, mutta myös koko yhteiskunnan hyvinvoinnin turvaamiseksi. Koulutus ja työ voivat parhaimmillaan olla luovaa ja ihmistä kehittävää. Niiden avulla ihminen voi tuntea saavuttavansa jotakin ei-materiaalisesti arvokasta. (Silvennoinen 2002, 34, 36-38.)

Vapautuneiden vankien koulutustaustat ovat yleisesti heikot. Vankeinhoito-osasto teki kyselyn vankiloiden opinto-ohjaajille vankien koulutustarpeista vuonna 2000. Heidän arvionsa mukaan vangeista 11 prosenttia on perusopetuksen tarpeessa. Lukio-opetusta tarvitsi 7 prosenttia ja ohjaavaa tai valmentavaa koulutusta tarvitsi 31 prosenttia vangeista. Toisen asteen ammatillista koulutusta tarvitsi 43 prosenttia kaikista vangeista. Samansuuntaisia tuloksia on tullut esille vankiarvioista laaditusta yhteenvedosta, jonka mukaan vailla mitään ammatillista koulutusta oli

peräti 48 prosenttia vangeista. Ammattitutkinnon oli suorittanut 32 prosenttia ja kursseja oli käynyt noin 20 prosenttia. Nämä tiedot antavat viitteitä siitä, että tämän kohderyhmän koulutukselliset valmiudet ovat oleellisesti heikommat kuin muulla väestöllä. (Rikoksettomaan elämönhallintaan 2001, 31-33.)

Vapautuvista vangeista työelämässä on 13 – 16 prosenttia vapautumisen jälkeen. Noin 40 prosentilla vangeista arvellaan työ- ja toimintakyvyn alentuneen eriasteisesti ja saman verran on niitä, joiden arvellaan olevan työ- tai toimintakykyisiä. Joka viides vanki on vailla työ- ja toimintakykyä. Noin viidellatoista prosentilla vapautuvista vangeista ei ole mitään työhistoriaa. Työhistorian lyhyys tai sen puuttuminen kokonaan on todettu olevan se tekijä, mikä johtaa nopeasti rikoksen uusimiseen vapautumisen jälkeen. Rikosuran pidetessä työkykyisyys heikkenee kaiken aikaa. Työvoimahallinto oli määritellyt työvoiman ulkopuolella oleviksi 90 prosenttia niistä vapautuneista vangeista, jotka tekivät rikoksen pian vapauduttuaan. Kun vankilasta vapautunut on työtön työnhakija, sitä voidaan pitää myönteisenä asiana, koska silloin hänellä on vielä suhde työvoimahallintoon. Jos tämä suhde katkeaa, lisääntyvät vaikeudet monin tavoin. (Rikoksettomaan elämönhallintaan 2001, 31, 50.)

Kyngäs (2000) on tutkinut vapautuneiden vankien suhtautumista koulutukseen ja työelämään ja jakanut vapautuneet vangit selviytyjiin, riskinottajiin ja pudonneisiin. Selviytyjille työttömyysjaksot olivat toimineet elämänkulun käännekohtina, jolloin he olivat lähteneet hakemaan elämäänsä muutosta. Opiskelu oli se muutos elämäntilanteessa, minkä he näkivät mahdollistavan pysyvän työuran. Työstä selviytyjät ajattelivat, että työ toimi heille ajankäytön jäsentäjänä, toimeentulon perustana sekä sisällön tuojana elämäänsä. Selviytyjät pitivät työtä tavoiteltavana ja kunniakkaana asiana. (Kyngäs 2000, 171-172, 177.)

Riskinottajat eivät hakeutuneet yleisille työmarkkinoille ulosotossa olevien velkojen tai rikosperusteisten korvausten takia. Kouluttautumattomana he olisivat myös saaneet vain huonosti palkattuja töitä. Hakeutumiseen harmaille työmarkkinoille vaikutti se, että he pystyvät itse vaikuttamaan tulotasoonsa, työaikaansa ja -tapaansa. Riskinottajat pitivät hyvänä asiana sitä, ettei tarvinnut selitellä mennei-

syyttään, eikä joutunut asettamaan itseään työnantajan arvioitavaksi tai arvosteltavaksi, karsittavaksi tai hylättäväksi. Riskinottajat arvostivat opiskelua, mutta pitivät koulunkäyntiä heille itselleen mahdottomana ajatuksena. He epäilivät, etteivät heidän motivaationsa tai pitkäjänteisyytensä riitä opiskeluun. Mutta he näkivät yleisesti opiskelun mahdollisesti parantavan asemia virallisilla työmarkkinoilla. (Kyngäs 2000, 178-180.)

Pudonneet olivat vetäytyneet työmarkkinoilta vuosien kuluessa. Tähän olivat vaikuttaneet heidän päivittäinen päihteidenkäyttönsä ja usein toistuvat vankeusrangaistuksensa. Pudonneet eivät olleet pyrkineet omatoimisesti työelämään, koska tiesivät heidän epärealistiset mahdollisuutensa onnistua säännöllisessä työssäkäynnissä. Työelämän vaatima säännöllinen päivärytmi tuntui heistä epätodennäköiseltä, koska heidän vakiintunut päivärytminsä oli muotoutunut sellaiseksi, mihin säännöllinen työnteko ei sovi. Jos he saisivat päihdeongelmansa hoidettua, he näkivät työhön hakeutumisen mahdollisena. Pudonneet näkivät kouluttautumisen kohdallaan myöhäisenä. (Kyngäs 2000, 183-184.)

2.6 Sosiaaliset suhteet

Sosiaalinen verkosto muodostuu yksilön ihmissuhteiden kokonaisuudesta. Se sisältää vuorovaikutussuhteet, joiden kautta ihminen ylläpitää sosiaalista identiteettiä. Kaikki suhteet sosiaalisessa verkostossa eivät ole tukisuhteita tai toimintakykyä lisääviä, ne voivat myös olla toimintakykyä tuhoavia suhteita. Tärkeää selviytymisen, rikoksettomuuden ja päihteettömyyden kannalta on se, miten verkosto tukee edellä mainituissa asioissa vapautunutta vankia. Jos sosiaaliselta verkostolta pystyy odottamaan tukea, varmuus tuesta voi jo edistää selviytymistä. (Karsikas 2005, 94-95.)

Kääriäisen (1994) mukaan hyvin harvalla lainrikkojalla on siviilissä sellaista ihmistä, joka todella odottaisi hänen siviiliin paluutaan. Yleensä tuttavuussuhteet rajoittuvat niihin, jotka myös ovat normaaliyhteiskunnan käytännöistä ulkona. Heidän kanssaan jatketaan päihteiden käyttöä entiseen tyyliin ja joudutaan entisiin hankaluuksiin. Koska rikoksenuusijan elämää hallitsee usein päihteiden käyttö,

sosiaalinen elämä on yleensä rajoittunut päihteiden käyttäjiin ja sosiaalisuutta ylläpidetään päihteiden hankinnalla ja käytöllä. (Kääriäinen 1994, 183, 211.) Myös Karsikas (2005, 95) tuo tutkimuksessaan esille vankilasta vapautuneiden sosiaaliseen verkostoon kuuluvan kaveripiiri, joka useimmiten koostuu enimmäkseen toisista päihteiden käyttäjistä. Kyngäksen (2000, 202) mukaan on tärkeää vaihtaa ystäväpiiriä ja katkaista välit rikoksia tekeviin ystäviin kanssa, jos aikoo viettää rikoksetonta elämää.

Vankilasta vapautuneiden vankien sosiaaliseen verkostoon voi kuulua perhesuhteita vanhempiin, avo- tai aviopuolisoon ja mahdollisesti lapsiin (Karsikas 2005, 95). Näkin (2006 146, 153) tutkimuksesta tuli esille perheen merkitys vapautuneelle vangille. Perhe toi elämään mielekkyyttä, siltä sai tukea ja se myös motivoi rikoksettomaan elämään. Perhe koettiin elämässä voimavaraksi. Myös Kauppilan (1999, 258) tutkimuksessa tuli selkeästi esille sosiaalisten suhteiden tärkeys. Elämän parhaana asiana pidettiin ydinperhettä, perhe liitettiin usein turvalliseen elämään ja kumppanilta koettiin saavan eniten tukea siviilissä. Kuuren (1996, 63) tutkimuksessa ilmenee, että onnistumiseen odotettiin saavan tukea ”kunnolliselta naiselta”, ystäviltä ja kavereilta. Perheettömät sen sijaan olivat maininneet tuen lähteeksi esimerkiksi ystävän tai hyvän naapurin (Näkki 2006, 153).

3 KARIKOISTA POLUILLE -PROJEKTI

Karikoista Poluille -projekti on Lahden kaupungin Sosiaali- ja terveystoimialan Sosiaalitoimen erityispalveluiden hallinnoima projekti. Se on alkanut 1.1.2006 ja päättyy 31.12.2007. Karikoista Poluille -projekti saa kehittämishankerahaa Etelä-Suomen lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosastolta. Tämän avustuksen lääninhallitukselle on myöntänyt Sosiaali- ja terveysministeriö alkoholiohjelmastaan. (Lahden sosiaali- ja terveystoimiala 2007.)

Asiakkaat tulevat projektiin mukaan joko sosiaalitoimen erityispalveluihin kuuluvan asunnottomien palvelupisteen tai hyvinvointipalveluihin kuuluvan aikuissosiaalitoimen kautta. Projekti on tarkoitettu pitkään asuntoloissa asuneille ja asunnot-

tomille henkilöille. Heillä on usein taustalla puutteita elämänhallinnan taidoissa. Puutteet näkyvät esimerkiksi itsenäisen asumisen epäonnistumisena tai epäsosiaalisina taitoina muiden ihmisten kanssa. Myös pitkäaikainen työttömyys ja taloudelliset vaikeudet koskettavat projektissa mukana olevia asiakkaita. Suurimpana haasteena projektin asiakkailta on päihdeongelma, joka yhdessä muiden tekijöiden, esimerkiksi mielenterveysongelmien tai vankilakierteisyyden, kanssa lisää vaikeuksia sopeutua yhteiskuntaan. (Lahden sosiaali- ja terveystoimiala 2007.)

Projektin keskeisenä tavoitteena on asunnottomien ja tuetun asumisen piirissä olevien henkilöiden siirtyminen normaalin asumisen piiriin kuntoutuksen avulla. Satapaikkaisen Keijupuiston vastaanottoasuntolan lakkauttaminen on tapahtunut vuosina 2006 ja 2007, jolloin asuntolan asukkaat siirtyivät tuettuun vuokra-asumiseen. Alkoholikulutuksen vähentämiseen suurkuluttajien keskuudessa pyritään sosiaalisen tuen, kuntoutuksen ja vaihtoehtoisen toiminnan avulla. Tavoitteena on muodostaa räätälöity ja joustava palvelusuunnitelma päihdeongelmien hoitamiseen ja kuntoutumiseen. Projektissa mukana oleville järjestetään sosiaalista kuntoutusta, jonka keinoina ovat yksilöllinen palvelusuunnitelma ja verkostotyö yhdessä eri viranomaisten ja asiakkaan kanssa. Tavoitteena on myös tarjota tuetua asumista vuosittain kymmenelle vapautuvalle vangille. (Lahden sosiaali- ja terveystoimiala 2007.)

Karikoista Poluille -projektin yhtenä kohderyhmänä ovat vapautuvat päijäthämäläiset vangit. Projektin tavoitteena on sopeuttaa vapautuneita vankeja yhteiskuntaan. Vapautuneet vangit tekevät yhteistyösopimuksen Karikoista Poluille -projektin kanssa ja yhteistyö päättyy, kun asiakkuuteen ei ole enää tarvetta tai kun projekti päättyy joulukuussa 2007. (Lahden sosiaali- ja terveystoimiala 2007.)

Karikoista Poluille -projekti on järjestänyt yhteistyössä yhteistyöverkoston kanssa Siviili edessä -valmennusohjelman vapautuville päijäthämäläisille vangeille vankilassa keväällä 2007. Toinen valmennusohjelma järjestetään syksyn 2007 aikana. Valmennusohjelma on tarkoitettu henkilöille, joiden vapautumiseen on aikaa noin puoli vuotta. Valmennusohjelma koostuu kymmenestä tapaamiskerrasta, joista osa on henkilökohtaisia ja osa ryhmätapaamisia. Valmennusohjelmassa on muka-

na eri yhteistyötahoja, joista kukin toteuttaa yhden osion omasta aihepiiristään. Yhteistyötahoja on mukana esimerkiksi päihdekuntoutusyksiköistä ja vertaistukea tarjoavista päihdepalveluyksiköistä, velka- ja talousneuvonnasta ja työvoimahal- linnosta. Valmennusohjelman aikana käynnistetään toimeentuloon ja asumiseen liittyvien asioiden selvittely sekä mahdollinen päihdekuntoutuksen käynnistämi- nen. (Karikoista Poluille -projekti 2007.)

Projektin asiakkuuteen tulevan vapautuneen vangin kanssa tehdään kuntoutus- suunnitelma. Samalla kartoitetaan asiakkaan elämäntilannetta monipuolisesti. Yhteistyösopimukseen kirjataan yhdessä jokaisen asiakkaan kanssa hänen asumi- seensa, päihteidenkäyttönsä, toimeentuloonsa ja velkaantumiseensa, sosiaaliin suhteisiinsa ja vapaa-aikaansa sekä rikolliseen elämäntapaansa liittyviä asioita. Yhteistyösopimuksella selvennetään nykytilannetta, tavoitteita tulevaisuuteen ja keinoja niiden saavuttamiseen. (Lahden kaupunki 2007.)

Kuntoutussuunnitelman laatimisen jälkeen projekti pyrkii tarjoamaan asunnotto- malle tuettua asumista, asumisen ohjausta ja tukea asumiseen. Samalla projekti ohjaa asiakkaita työvoimaviranomaisten, Kansaneläkelaitoksen ja sosiaalitoimen asiakkuuteen. Mahdollisesti jo vankilassa alkanutta päihdekuntoutusta pyritään jatkamaan tai sen mahdollisuutta esitetään asiakkaalle, jotka ovat päihdekuntou- tuksen tarpeessa. Asiakkaalla on mahdollisuus osallistua Selvät Sävelet - valmennukseen, joka on tarkoitettu kaikille projektissa mukana oleville asiakkail- le. Valmennus kohdistuu asumisen onnistumiseen, velkatilanteen selvittelyyn, päihteidenkäytön epäterveellisiin vaikutuksiin ja terveellisen sekä edullisen ruoan valmistamiseen. Tämän vaiheen tarkoituksena on yleisesti elämänlaadun paranta- minen, ja se on ensimmäinen vaihe opinnollista kuntoutusta. (Lahden sosiaali- ja terveystoimiala 2007.)

Opinnollisen kuntoutuksen eli OPIKU-valmennusohjelman tarkoituksena on so- peuttaa vapautuvia vankeja takaisin yhteiskuntaan. OPIKU:ssa huomioidaan niitä tekijöitä, jotka kehittävät jokaisen oppimisvalmiuksia ja oman elämän hallintaa. Opillisen kuntoutuksen avulla oppija ymmärtää omaa elämäänsä aiempaa parem- min ja hän saa vahvistusta omista voimavaroistaan. Opillisessa kuntoutuksessa on

kysymys myös oman identiteetin löytämisestä ja mahdollisuuksien tunnistamisesta ja hyödyntämisestä. (Lahden sosiaali- ja terveystoimiala 2007.)

OPIKU-valmennusohjelma muodostuu kuudesta vaiheittaisesta portaasta, joissa vaiheet menevät osittain päällekkäin. Opinnollisen kuntoutumisen pohjana käytetään elämäntarinamenetelmää. Siinä asiakas kertoo elämäntarinaansa, jonka työntekijä kirjoittaa ylös haastattelutilanteessa. Tämän jälkeen työntekijä reflektoi elämäntarinaa oman asiantuntemuksensa mukaan eri näkökulmista. Sekä asiakas että työntekijä etsivät uutta yhteistä todellisuutta ja uusia tarkastelun tapoja osallistujan elämäntilanteeseen. Elämäntarinassa mahdollistuu kummankin osapuolen vuorovaikutus, jossa asiakas tulee kuulluksi. Elämäntarinakertomuksen avulla työntekijä tutustuu osallistujaan ja pystyy ymmärtämään hänen tilannettaan. (Lahden sosiaali- ja terveystoimiala 2007.)

Seuraavissa vaiheissa asiakkaan elämänhallintaa ja arvomaailman uudelleen rakentumista yritetään tukea yksilöllisin menetelmin. Asiakkaalle annetaan mahdollisuus ohjattuun harjoitteluun ja työttestaukseen työpajoissa. Tätä kautta asiakas voi löytää omaa ammatillisuuttaan ja saada sen avulla merkitystä elämäänsä. Kasvu ihmisenä jatkuu ja oman elämän hallinta kasvaa. Asiakkaalle tarjotaan koulutautumista tai työvalmennusta. Viimeisessä vaiheessa asiakas voi tuetun työllistymisen kautta siirtyä työelämään, jolloin siirrytään omaehtoiseen elämään. (Lahden sosiaali- ja terveystoimiala 2007.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävät

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on saada tietoa vapautuneiden vankien näkemyksistä ja kokemuksista niistä tekijöistä, jotka tukevat yhteiskuntaan sopeutumisessa. Tuomalla vapautuneiden vankien oma ääni ja näkökulma esille saadaan puolueetonta tietoa projektin antamasta tuesta.

Tutkimustehtävät ovat:

1. Mikä tai mitkä tekijät auttavat projektissa olevien vapautuneiden vankien näkemysten mukaan sopeutumaan yhteiskuntaan vankeuden jälkeen?
2. Miten projekti on tukenut yhteiskuntaan sopeutumista projektissa olevien vapautuneiden vankien kokemuksen mukaan?

4.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksemme on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Laadullisessa tutkimuksessa on pyrkimyksenä löytää tai paljastaa tosiasioita. Tutkija luottaa mittausvälineillä hankittavaa tietoa enemmän omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittaviensa kanssa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157, 160.) Valitsimme laadullisen tutkimusotteen, koska tavoitteenamme oli saada tietoa haastateltavien omista näkemyksistä ja kokemuksista. Laadullinen tutkimus mahdollistaa vastaamisen omin sanoin sekä antaa mahdollisuuden tuoda esille uutta ja odottamatonta tietoa. Kvalitatiivisella tutkimuksella pääsemme lähemmäksi haastateltavia, mikä mahdollistaa vuorovaikutuksen ja haastateltavien elämäntilanteen syvemmän ymmärtämisen.

Aineistonkeruumenetelmänä käytimme tutkimuksessamme puolistrukturoitua teemahaastattelua. Teemahaastattelussa oleellisinta on se, että yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen mukaan. Teemahaastattelussa kysymyksillä ei ole tarkkaa muotoa ja järjestystä, eikä vastauksia ole sidottu valmiisiin vastausvaihtoehtoihin. Teemahaastattelussa korostetaan haastateltavien elämysmaailmaa ja heidän määritelmiään tilanteistaan. Tämä mahdollistaa haastateltavien oman äänen kuulumisen. Merkitykset syntyvät haastattelijan ja haastateltavan keskinäisessä vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47-48.)

Teemahaastattelua käytettäessä on suunnitteluvaiheessa yksi tärkeimmistä tehtävistä haastatteluteemojen suunnittelu. Perehdyttäessä teoriaan tutkittavat ilmiöt ja peruskäsitteet hahmottuvat. Haastattelurunkoa tehdessä laaditaan teema-alueuettelo, jossa käytetään hyödyksi näitä teoriasta löydettyjä peruskäsitteitä. Teema-alueisiin kohdistetaan haastattelukysymykset. Teema-alueiden tulisi olla niin väljiä, että ne mahdollistavat tutkittavan ilmiön moninaisuuden paljastumisen. Teemojen pohjalta tutkija voi syventää haastattelua niin pitkälle, kuin tutkimusintressit edellyttävät. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 41-42).

Lukemamme taustakirjallisuuden ja tutkimusten pohjalta suunnittelimme teemahaastattelurungon (LIITE 1). Teemat suunnittelimme sellaisiksi, että ne antavat vastauksia tutkimustehtäviimme. Teemahaastattelurunkoon teimme valmiiksi lisäkysymyksiä, jotka auttavat meitä haastattelutilanteessa. Tämän koimme tutkimusentekoa tukevana, koska olemme aloittelevia ja kokemattomia tutkijoita. Puolistrukturoitu teemahaastattelu mahdollistaa tarkentavien ja syventävien kysymysten tekemisen haastattelun aikana, jos haastattelu ei etene. Tarkentavien kysymysten avulla pystymme myös välttämään väärinymmärryksiä, joita saattaa syntyä esimerkiksi yhteisen kielen puuttumisen vuoksi. Pystymme haastattelutilanteessa selkeyttämään kysymyksiämme, jos haastateltava ei niitä ymmärrä sekä voimme tarkentaa heidän antamia vastauksia, jos emme itse niitä ymmärrä.

4.3 Osallistujat ja aineiston hankinta

Tutkimusprosessi alkoi saatuamme tietoa Lahden ammattikorkeakoulun opettajalta Karikoista Poluille -projektista, jossa voisi mahdollisesti tehdä opinnäytetyön. Otimme projektin työntekijöihin yhteyttä ja tapasimme heidät joulukuussa 2006. Puhuimme työntekijöiden kanssa mahdollisesta aiheesta, joka tarkentui kevään 2007 aikana koskemaan vapautuneita vankeja. Aiheen selkiytyttyä anoimme tutkimuslupaa ja saimme tutkimustamme varten kirjallisen tutkimusluvan (LIITE 2) opinnäytetyölle Lahden kaupungin sosiaalitoimen erityispalveluiden sosiaalijohtaja Risto Kajasteelta.

Tutkimusluvan saatuamme saimme projektista niiden kahdenkymmenen vapautuneen henkilön nimet ja osoitetiedot, jotka olivat työntekijöiden tiedossa elokuussa 2007. Lisäksi projektissa oli kolme vapautunutta vankia, joiden yhteystietoja projektilla ei ollut. Lähetimme saatekirjeet (LIITE 3) kahdellekymmenelle Karikoista Poluille -projektissa olevalle vapautuneelle vangille elokuun alussa. Saatekirjeiden kirjekuoret olivat käsinkirjoitetut, jotta ne eivät vaikuttaisi virallisilta. Saatekirjeessä kerroimme, keitä olemme ja miksi otimme heihin yhteyttä. Kerroimme tutkimuksestamme ja haastattelujen luottamuksellisuudesta. Saatekirjeessä oli ohjeet, miten voi ilmoittaa halukkuutensa osallistua tutkimukseen. Olimme ostaneet prepaid-liittymät tutkimusta varten, jotta suojausimme yksityisyyttämme. Saatekirjeissä oli kuitenkin nimemme kokonaisuudessaan, koska siten herätetään luottamusta kohdejoukossa. Tutkimukseen pystyi ilmoittautumaan joko puhelimitse meille tai lähettämällä saatekirjeen mukana olleen ilmoittautumislomakkeen valmiiksi täytetyssä ja maksetussa kirjekuoressa. Osoitteena oli Karikoista Poluille -projektin toimipiste ja viitteenä ”opinnäytetyö”. Haimme kirjeet toimipisteestä. Pyrimme tekemään ilmoittautumisen mahdollisimman helpoksi ja aiheuttamatta heille taloudellisia kuluja. Ilmoittautumisaikaa oli saatekirjeiden lähettämisestä kaksi viikkoa.

Tavoitteenamme oli ottaa tutkimukseen kuusi ensimmäiseksi ilmoittautunutta. Kirjeitä palautui projektin toimipisteeseen viisi, joista kolme oli avattu viestintävirastossa. Viestintäviraston saatekirjeen (LIITE 4) mukaan osoitetiedot olivat virheellisiä. Yksi kirje palautui projektin toimipisteeseen ilman lähettäjän tietoja. Yhdessä kirjeessä ilmoitettiin halukkuudesta osallistua tutkimukseemme. Lisäksi saimme kaksi vastausta puhelimitse. Yksi ilmoittautuminen tuli vielä ilmoittautumisajan jälkeen projektin työntekijän kautta.

Näin ollen syyskuun alkuun mennessä tutkimukseen oli ilmoittautunut yhteensä neljä projektissa olevaa vapautunutta vankia. Kirjeellä ilmoittautuneeseen otimme yhteyttä puhelimitse ja sovimme ajan haastattelua varten. Haastattelupäivänä kyseisellä henkilöllä puhelin ei ollut päällä. Lähetimme hänelle tekstiviestin, jossa pyysimme ottamaan yhteyttä uuden ajan sopimiseksi. Viesti ei kuitenkaan mennyt perille välitystietojen perusteella. Seuraavana päivänä saimme projektin työnteki-

jältä kyseisen henkilön kaverin puhelinnumeron, josta tavoitimme haastatteluun ilmoittautuneen. Saimme sovittua uuden ajan haastattelulle, joka kuitenkin peruuntui, koska emme saaneet häneen yhteyttä sovittuna ajankohtana. Saimme vielä kerran häneen puhelimitse yhteyden, jolloin hän lupasi ottaa meihin yhteyttä, kun hänellä on aikaa haastattelulle. Yhteydenottoa ei tullut.

Erästä tutkimukseen puhelimitse ilmoittautunutta yritimme tavoittaa useaan otteeseen puhelimen välityksellä hänen antamastaan numerosta. Puhelin oli kuitenkin suljettuna. Lähetimme myös viestin, jossa kerroimme tavoittelevamme häntä. Viesti ei kuitenkaan koskaan mennyt perille. Yritimme tavoittaa häntä myös kuntoutuslaitoksesta, jossa hän oli kertonut olevansa. Sieltäkään emme häntä tavoittaneet. Projektin työntekijälle ilmoittautuneeseen emme saaneet yrityksistä huolimatta yhteyttä, koska hänen puhelinnumerossa eivät olleet toiminnassa eivätkä viestit menneet perille.

Vain yhden puhelimitse haastatteluun ilmoittautuneen kanssa haastattelu toteutui. Koska ilmoittautumisen ja haastattelun ajankohdan välinen aika oli pitkä, soitimme hänelle ja ilmoitimme, ettemme ole häntä unohtaneet ja otamme yhteyttä, kun haastattelun ajankohta varmistuisi. Ensimmäiseen sovittuun haastatteluun hän ei kuitenkaan saapunut paikalle, koska kertoi nukkuneensa aamulla pitkään, minkä hän kertoi soittaessaan meille. Samalla saimme sovittua samalle päivälle uuden haastatteluajan, jolloin hän oli ajallaan sovituspaikassa.

Tutkimukseemme oli näin ollen ilmoittautunut neljä henkilöä, joista vain yhden haastattelu toteutui. Koska emme saaneet tarpeeksi haastateltavia ilmoittautuneista, päätimme soittaa kaikille projektissa oleville aakkosjärjestyksessä. Suurin osa numeroista, jotka olimme elokuussa projektilta saaneet, ei ollut enää syyskuussa käytössä tai ne olivat suljettuina. Yritimme myös kaikkien kohdalla, joihin emme saaneet yhteyttä, selvittää heidän mahdollisia muita numeroitaan numerotiedustelun kautta. Saaduista numeroista useimmat eivät olleet käytössä. Niistä harvoista numeroista, jotka olivat toiminnassa, ei suurimmasta osasta vastattu puhelimeen. Niille henkilöille, joihin emme saaneet yhteyttä, lähetimme myös tekstiviestin.

Siinä kerroimme tutkimuksestamme ja keitä olemme. Soittoyrityksistä ja lähetetyistä tekstiviesteistä huolimatta kukaan ei ottanut meihin yhteyttä.

Ensimmäisellä soittokierroksella saimme kolmeen ihmiseen yhteyden. He olivat kiinnostuneita tutkimukseen osallistumisesta. Annoimme heille kaikille muuttaman päivän aikaa miettiä osallistumistaan, jonka jälkeen otimme uudelleen yhteyttä mahdollisen haastattelun ajankohdan sopimiseksi. Kaikki kolme ilmoittivat halukkuudestaan osallistua tutkimukseen ja saimme sovittua haastatteluajankohdat. Muistutimme heitä haastattelusta edellisenä päivänä joko tekstiviestillä tai soittamalla. Yhden kanssa kuitenkin haastattelu peruuntui, koska hän ei vastannut enää soittoihimme eikä numeroon lähetettyihin viesteihin. Toisen kanssa haastattelu onnistui sovitusti. Erään kanssa ensimmäinen haastattelu peruuntui, koska hän ilmoitti olevansa päihtyneenä. Seuraavana sovittuna ajankohtana haastattelu onnistui.

Koska olimme saaneet vasta kolme haastattelua useiden sovittujen haastattelujen epäonnistuttua, kävimme projektin toimipisteessä, jossa saimme päivitettyt tiedot projektissa olevista henkilöistä ja heidän yhteystiedoistaan. Kävi ilmi, että kymmenkunta niistä henkilöistä, joiden yhteystiedot olimme saaneet elokuussa, oli päätenyt takaisin suorittamaan vankeustuomiota. Tämä selittää osittain sitä, miksi useat numerot eivät olleet käytössä. Uusien yhteystietojen avulla saimme tavoitettua kaksi henkilöä. Toisen kanssa haastattelu onnistui sovitusti. Toisen kanssa sovimme yhteensä kolme eri ajankohtaa haastattelulle. Muistutimme häntä aina edellisenä päivänä haastattelusta. Sovittuina ajankohtina menimme sovittuun paikkaan ja odotimme häntä jopa kaksi tuntia. Soittaessamme hänelle sieltä, hän vastasi puhelimeen ja kertoi olevansa jossain muualla hoitamassa asioitaan. Viimeisenä sovittuna ajankohtana hän oli sulkenut puhelimensa. Tämän jälkeen emme saaneet häneen yhteyttä. Olimme asettaneet haastattelujen suorittamiselle aikarajan, johon mennessä saimme neljä haastattelua.

Haastateltavia etsiessä tutkijan on varauduttava siihen, että ajan sopimiset eivät aina onnistu ja kieltäytymisiä tulee. Ensimmäisen kielteisen vastauksen ei saisi kuitenkaan antaa masentaa, koska verukkeen esittäminen on enemmänkin sääntö

kuin poikkeus. Yhteydenotot haastateltaviin ja haastattelupyynnön esittäminen on jopa rasittavampaa kuin itse haastattelun tekeminen, mikä johtuu kieltäytymisen uhasta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 87-88.) Yrittäessämme saada haastatteluja, kyseinen rasittavuus tuli meille hyvinkin tutuksi. Turhautumista aiheutti haastateltavien vaikea tavoitettavuus ja useiden haastattelujen peruuntumiset. Jatkoimme haastateltavien tavoittelua sinnikkäästi emmekä osoittaneet heille pettymystämme tai turhautumistamme.

Haastattelupaikan tulisi olla haastateltavalle turvallinen ja rauhallinen, koska teemahaastattelu edellyttää hyvää kontaktia haastateltavaan. Haastatteluun sopivin paikka on sellainen, missä kommunikaatio on mahdollisimman häiriötöntä. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 61.) Tavoitteenamme oli suorittaa haastattelut sellaisessa tilassa, jossa haastateltava tuntee olonsa mukavaksi eikä asetelma ole virallinen tutkijoiden ja haastateltavan välillä. Ehdotimme haastattelutilaksi haastateltavien kotia, koulun tiloja ja projektin toimipistettä. Kysyimme myös, olisiko heillä jotain muuta toivetta tilan suhteen. Haastateltavat saivat itse päättää, minkä tilan he kokivat mieluisimmaksi. Kaksi haastattelua suoritimme haastateltavien kotona. Toisessa haastattelussa paikalla olivat vain tutkijat ja haastateltava ja toisessa haastattelutilanteeseen osallistuvien lisäksi haastateltavan puoliso. Yksi haastattelu suoritettiin haastateltavan kaverin luona, jossa oli paikalla myös haastateltavan kaksi kaveria. Yksi haastattelu suoritettiin projektin toimipisteessä.

Aloitimme kaikki haastattelut kahvihetkellä, jonka koimme tunnelmaa rentouttavana ja keskustelun avaajana. Alkukeskustelujen aikana tutustutaan ja mahdollistetaan haastattelulle välttämättömän luottamuksen syntyminen (Hirsjärvi & Hurme 1995, 81). Ennen haastattelujen alkua testasimme digitaalisen sanelukoneen toimivuutta ja haastateltavan äänen kuuluvuutta tallennuksesta. Kerroimme haastateltaville mahdollisuudesta pitää tupakkataukoja haastattelun aikana. Ennen haastattelun aloittamista kävimme heidän kanssaan läpi suostumuslomakkeen (LIITE 5). Näytimme myös tutkimusluvan haastateltaville. Kerroimme heille tutkimuksesta ja siitä, mitä kautta olimme heidän yhteystietonsa saaneet. Kerroimme myös, miten haastattelu tulisi etenemään.

Pidimme puhetyylimme arkisena, ettemme sillä olisi erottautuneet haastateltavista. Keskustelussa kielimuotoa ja puhetapaa muokataan jossain määrin vastaanottajan mukaan. Samanlainen kielenkäyttö voi auttaa lähentämään haastattelijan ja haastateltavan näkökulmia. (Ruusu vuori & Tiittula 2005, 39.) Kielellinen valmius ja kommunikaatiotyylit vaihtelevat eri sosiaaliluokissa. Haastattelijan tulisi löytää oikea kielellisen ilmauksen taso ja hänen olisi pyrittävä nopeasti omaksumaan osuvia ilmauksia. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 49, 85.) Käytimme esimerkiksi tutkimustehtävissämme esiintyvän yhteiskuntaan sopeutumisen asemesta siviiliin sopeutumista, koska haastateltavat itse käyttivät kyseistä ilmausta luontevasti. Kysyimme haastateltavilta heti, jos emme ymmärtäneet jotain heidän käyttämäänsä ilmausta esimerkiksi vankila-slangia.

Jaoimme vastuun kaikissa haastatteluissa siten, että toinen tutkijoista toimi aina haastattelijana ja toinen esitti tarvittaessa lisäkysymyksiä. Tällä varmistimme samanlaisen haastattelutyylin jokaisessa haastattelussa. Haastattelija joutuu usein haastattelutilanteessa toteuttamaan joustavuuden periaatetta valitessaan teema-alueiden ja kysymysten järjestyksen. Kysymyssarjat tulevat esiin siinä järjestyksessä, joka luontevimmalta tuntuu. Haastateltava saattaa itse aloittaa keskustelun tietystä teemasta jolloin haastattelijan tulisi tarttua tilaisuuteen ja johdatella keskustelu juuri niihin näkökohtiin kyseisessä teemassa, jotka ovat tutkimuksen kannalta merkittäviä. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 86.) Aloitimme jokaisen haastattelun samalla teemalla, joka oli teemahaastattelurungossa ensimmäisenä. Haastattelut etenivät hyvin luontevasti ja haastateltavat itse nostivat esille haastattelurungossa olevia teemoja, jolloin meidän tarvitsi tehdä vain tarkentavia kysymyksiä. Teemoissa etenimme luontevasti sitä mukaa, kun haastateltava itse toi jotain aiheeseen liittyvää keskusteluun. Haastattelut ovat aina vuorovaikutustilanteita, joissa haastattelija ja haastateltava toimivat suhteessa toisiinsa ja aineisto on osallistujien välisessä vuorovaikutuksessa tuotettua materiaalia (Ruusu vuori & Tiittula 2005, 29).

4.4 Aineiston analyysi

Kaikki haastattelut nauhoitettiin digitaaliselle sanelukoneelle. Aloitimme haastattelujen litteroinnit heti haastattelujen jälkeen. Siten haastattelut ja haastattelutilanteet olivat vielä tuoreessa muistissa, joka helpottaa aineiston purkamista. Purimme haastattelut tietokoneelle kirjoittaen jokaisen haastattelun omaan kansioonsa. Haastattelujen purkaminen oli hidasta ja työlästä. Haastattelun puhtaaksi kirjoittaminen osoittautui erityisen raskaaksi tapauksissa, joissa haastateltava puhui epäselvästi ja käytti runsaasti ”tarpeettomia täytesanoja”.

Haastattelut kestivät puolesta tunnista reiluun puoleentoista tuntiin. Litteroituja sivuja oli yhteensä 45. Tulostimme litteroinnit kahtena kappaleena. Toiset kappaleet säilytimme ehjinä kokonaisuuksina jokaisesta haastattelusta. Annoimme kullekin haastateltavalle oman värin, jolla merkittiin hänen vastauksensa. Tämän jälkeen purimme haastattelut teemoittain leikkaamalla ja liimaamalla paperille kunkin teeman alle aiheeseen liittyvät vastaukset. Pyrimme kuitenkin säilyttämään kokonaisen vastauksen omassa viitekehyksessään, pirstomatta sitä liikaa. Tässä toimivat apuna myös ehjinä säilytetyt versiot haastatteluista. Teemoittelun yhteydessä nousi esille uusi teema, jonka alle keräsimme siihen liittyvät vastaukset. Teemoittelun jälkeen kävimme teemojen alle kerätyt vastaukset läpi ja merkitsimme niihin, jos vastauksista sai aineistoa johonkin muuhun teema-alueeseen. Seuraavaksi aloitimme aineiston analysoinnin teemoittain tutkimustehtävät mielessä pitäen.

Aineisto voi alkuvaiheessa herättää monenlaisia ajatuksia ja voi tuntua vaikealta saada haastattelun sisällöstä kiinni (Hirsjärvi & Hurme 2000, 143). Meistä tuntui aluksi vaikealta lähestyä aineistoa tutkimustehtävienne valossa. Luettuamme litteroituja haastatteluja useaan kertaan ja aineiston tullessa tutuksi, meidän oli helpompi ymmärtää sen sisältöä ja aloittaa analysoiminen. Teemoittelun jälkeen kirjoitimme ylös aineistossa esiintyviä samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Analysointia tehdessä nostimme esille myös tekijöitä, joiden haastateltavat kokivat liittyvän käsiteltävään teemaan toissijaisesti. Apuna käytimme esimerkiksi miellekarttaa, joka auttoi hahmottamaan teemaan liittyviä tekijöitä. Tämän jälkeen loimme kokonaiskuvan kustakin teema-alueesta tulkitsemalla niitä tutkimustehtä-

viin nähden. Lopuksi teimme tutkimustuloksista yhteenvedon ja johtopäätöksiä nivomalla tulokset samalla teoriaan.

4.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen luotettavuus perustuu koko tutkimusprosessin arviointiin. Luotettavuutta arvioitaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi aineiston analyysiin, tehtyihin tulkintoihin ja tutkimustekstiin. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan lähestyä esimerkiksi uskottavuuden, varmuuden ja vahvistuvuuden kautta. Uskottavuus tarkoittaa sitä, että tutkijan on tarkistettava, vastaavatko hänen käsitteellistyksensä ja tulkintansa tutkittavien käsityksiä. Varmuutta tutkimukseen tuo se, että mahdollisuuksien mukaan huomioidaan myös ennustamattomasti vaikuttavat tekijät. Vahvistuvuutta tuo se, että tehdyt tulkinnat saavat tukea toisista vastaavaa ilmiötä tarkastelleista tutkimuksista. (Eskola & Suoranta 1998, 209, 211-213.)

Aihepiiriimme liittyvän kirjallisuuden ja aikaisempien tutkimuksien avulla teimme teemahaastattelurungon. Nämä ohjasivat aluksi liikaa teemojen muodostamista. Koska tutkimustehtäviemme tarkoituksena oli selvittää vapautuneiden vankien omia näkemyksiä ja kokemuksia, olisi meidän pitänyt jättää haastattelurunko avonaisemmaksi. Toisaalta koimme teemojen tukevan meitä haastattelujen teossa, koska olemme aloittelevia tutkijoita. Koemme kuitenkin onnistuneemme haastatteluissa ja aineiston keräämisessä, koska haastateltavat itse toivat kyseisiä teemoja esille. Yhtenä teemana haastattelurungossa oli siviilissä selviytyminen, joka ei liity tutkimustehtäviimme. Kuitenkin koimme tämän teema-alueen hyvänä keskustelun avaajana haastattelutilanteessa ja normaalina ihmisten välisenä ajatusvaihtona. Tämä teema-alue toi myös vastauksia tutkimustehtäviin ja lisää tietoa ja ymmärrystä kohderyhmästä.

Koska haastateltavia oli vähemmän kuin odotimme saavamme, meillä ei ollut mahdollisuutta testata etukäteen teemahaastattelurunkoa. Siitä huolimatta onnistuimme teemahaastatteluissa hyvin ja haastattelurunko oli pääasiassa onnistunut.

Luotettavuutta tutkimuksellemme toi se, että saimme teemahaastattelurungon avulla vas-taukset tutkimustehtäviimme.

Koska tutkimme vapautuneiden vankien omia näkemyksiä ja kokemuksia yhteiskuntaan sopeutumisesta, eivät tulokset ole yleistettävissä kaikkiin vapautuneisiin vankeihin. Tulokset ovat kokemuksellisia ja ainutkertaisia. Samansuuntaiset vastaukset aikaisempien tutkimusten kanssa vahvistavat tutkimuksemme luotettavuutta. Eskolan ja Suorannan (1998, 213) mukaan tutkimuksen vahvistuvuus tarkoittaa sitä, että tehdyt tulkinnat saavat tukea toisista vastaavaa ilmiötä tarkastelleista tutkimuksista.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija on keskeinen tutkimusväline. Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa pääasiallinen luotettavuuden kriteeri onkin tutkija itse. Koko tutkimusprosessin aikana tutkijan tekemät valinnat ja päätökset vaikuttavat tutkimuksen luotettavuuteen. Tutkijan on tärkeää tunnistaa omat arvonsa, ennakkoluulonsa ja -käsityksensä, jotta ne vaikuttaisivat mahdollisimman vähän itse tutkimukseen. (Eskola & Suoranta 1998, 17-18, 211.) Vapautuneet vangit herättävät usein ihmisissä ennakkoluuloja ja -käsityksiä. Me koimme kuitenkin kohtaavamme haastateltavat avoimina ja ilman ennakkoluuloja. Koemme aikaisempien työharjoittelujemme auttaneen meitä kohtaamaan vapautuneita vankeja ennakkoluulottomasti ja avoimina tutkimusta tehdessä. Tutkimuksen luotettavuutta lisää myös se, että emme kysyneet haastateltavilta, mistä rikoksista he ovat tuomionsa suorittaneet. Siten kyseiset tiedot eivät voineet johdatella tutkimuksen tekoa.

Haastateltavat toivat avoimesti esille omia näkemyksiään ja kokemuksiaan. Kahdessa haastattelussa paikalla oli haastateltavan lisäksi muita ihmisiä. Kysyimme haastateltavilta, voivatko he silti vastata avoimesti kysymyksiimme. Haastateltavat kertoivat läsnä olevien henkilöiden olevan tietoisia heidän asioistaan muutenkin. Siksi emme kokeneet näiden muiden henkilöiden vaikuttavan haastateltavien vastauksiin. Mahdollisten häiriötekijöiden, keskeytysten ja nauhoitukseen tulevien lisä-äänien vuoksi suoritimme haastattelut kuitenkin eri huoneessa.

Tutkimuksen kulkuun liittyy eettisiä ongelmia, jotka tulee ottaa tutkimuksen teossa huomioon. Eettisiä kysymyksiä syntyy tutkimuksen eri vaiheissa. Kohteena olevilta henkilöiltä tulee saada suostumus ja taata heille luottamuksellisuus. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 20-21.) Pyysimmekin jokaiselta haastateltavalta kirjallisen suostumuksen laatimaamme suostumuskaavakkeeseen, jossa selitimme tutkimuksen luottamuksellisuudesta, haastattelujen nauhoittamisesta sekä haastatteluista syntyvän aineiston tuhoamisesta. Kävimme kohdat yhdessä läpi haastateltavien kanssa, jotta asiat tulivat ymmärretyiksi, ennen kuin he allekirjoittivat suostumuksen. Erityisesti luottamuksellisuuden kohdalla selitimme sen, että projektin työntekijät saattavat heidät tunnistaa tutkimustuloksista, koska kohderyhmä projektissa on pieni ja tarvitsimme projektin työntekijöiltä apua heidän tavoittamiseen. Samalla näytimme heille saamamme tutkimusluvan ja kerroimme, mistä olimme saaneet heidän yhteystietonsa, jotta herätimme luottamusta ja hälvensimme epäluuloja.

Myös litterointivaiheeseen, analyysiin ja raportointiin liittyy luottamuksellisuus. Litteroinnissa tulee miettiä, miten uskollisesti noudattaa haastateltavien sanomaa. Analyysissä luottamuksellisuus kohdistuu siihen, miten syvällisesti ja kriittisesti haastattelut voidaan analysoida ja onko tutkija tulkinnut vastaukset oikein. Raportoinnissa on otettava huomioon luottamuksellisuus sekä se, mitä seurauksia raportilla on haastateltaville, heitä koskeville ryhmille tai instituutioille. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 21.) Haastattelujen purkamisessa päädyimme siihen, että litteroimme kaiken sanotun tarkasti äännähdyksiä myöten. Siten analysoinnissa voi ottaa huomioon hienovaraisemmatkin viestit puheesta. Analyysivaiheessa huomioimme koko ajan, tulkitsemme haastateltavien sanoman oikein ja vedämme liikaa johtopäätöksiä. Käytämme raportoinnissa runsaasti sitaatteja, joita emme ole irrottaneet asiayhteydestään. Sitaattien avulla lukija voi arvioida tutkimuksemme luotettavuutta. Raportoinnissa huomioimme myös sen, etteivät haastateltavat ole tunnistettavissa tuloksista. Koska haastateltavia oli vähän, emme tuo tutkimuksessa esille heidän sukupuoltaan eikä muita yksityiskohtaisia tietoja.

Saatekirjeessä toimme esille, että vastauksia tullaan hyödyntämään tulevaisuudessa vankilasta vapautuneiden tukitoimia kehittäessä. Tällaisen lupauksen antaminen ei ole eettisesti oikein, koska emme voi taata tuloksien hyödyntämistä tulevaisuudessa. Tähän vaikuttaa projektin loppuminen vuoden 2007 loppuun mennessä, jolloin tutkimuksestamme saatuja tuloksia ei ehditä juurikaan hyödyntämään.

Puhelimitse tehdyissä yhteydenotoissa ja lähetetyissä tekstiviesteissä, mainitsimme Karikoista Poluille -projektista. Emme kuitenkaan maininneet projektin kohderyhmää. Jos viesti olisi mennyt väärälle henkilölle, ei viestistä olisi käynyt ilmi tavoittelemamme henkilön olevan vapautunut vanki. Haastattelujen peruuntuessa joko soitimme tai lähetimme tekstiviestin heille uuden ajan sopimiseksi. Emme koskaan ilmaisseet puheissa tai viesteissä turhautumistamme tai pettymystämme. Koimme haastateltavien elämäntilanteiden olevan jo muutenkin raskaita, jolloin emme halunneet kuormittaa ja syyllistää heitä omalla turhautumisellamme.

Jouduimme kahden haastattelun jälkeen pitkään harkitsemaan, onko eettisesti oikein haastatella päihtynyttä henkilöä. Kummallakin tutkijalla haastattelutilanteessa oli käynyt mielessä päihteiden käytön vaikutus haastattelun eettisyyteen. Suoritimme kuitenkin haastattelut loppuun. Eräs haastateltava kertoi haastattelun kuluessa olevansa päihtynyt. Haastateltu kertoi pitävänsä itsensä toimintakykyisenä kyseisen päihteen avulla. Tiesimme, että kyseistä päihdettä voidaan käyttää myös lääkinnällisessä merkityksessä toimintakykyä tukevana, jolloin se on reseptilääke. Erään toisen haastateltavan huomasimme käyttävän alkoholia haastattelun aikana. Omien havaintojemme pohjalta tulimme kummankin kohdalla siihen tulokseen, että he eivät olleet niin päihtyneitä, että se olisi vaikuttanut tutkimuksen luotettavuuteen tai eettisyyteen. Haastateltavat puhuivat selkeästi ja johdonmukaisesti ja heidän ulkoinen olemuksensa ei herättänyt meissä epäilyjä päihtymyksestä haastatteluun tullessa. Koska päihtymystila ei ollut ulkoisesti nähtävissä ja he olivat normaalin oloisia, emme kokeneet sen vaikuttavan tutkimusaineistoon eikä tutkimuksen luotettavuuteen. Emme myöskään kokeneet heidän olleen niin päihtyneitä, että he olisivat tuoneet haastattelussa esille sellaisia asioita, joita eivät olisi normaalisti puhuneet. Hirsjärvi ja Hurme (2000, 123) ovat miettineet haastattelujen siirtämistä tai keskeyttämistä vastaavanlaisissa tilanteissa. He jättävät kuitenkin

kin haastattelijan omaan harkintaan, voiko hän saada luotettavia tuloksia ja milloin on syytä luopua haastattelusta.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Haastateltavien taustatietoja

Haastattelimme neljää Karikoista Poluille -projektissa mukana olevaa vapautunutta vankia. He ovat iältään 20–40 -vuotiaita. Vankeuskertoja heillä on kahdesta yhteentoista kertaan. Tuomioiden pituudet ovat vaihdelleet kuukaudesta kahteen vuoteen. Haastateltavat ovat olleet siviilissä puolesta vuodesta vuoteen. Suurimmalla osalla haastateltavista ei ollut minkäänlaista ammatillista koulutusta. Työkokemusta suurimmalle osalle heistä oli kertynyt hyvin vähän. Haastateltavat ovat hakeutuneet Karikoista Poluille -projektiin pääsääntöisesti asunnottomuuden takia.

5.2 Vapauttamissuunnitelma

Suurimmalle osalle haastateltavista ei ollut tehty vapauttamissuunnitelmaa. Vain erälle haastateltavista se oli tehty ennen vapautumista. Heidän oman näkemyksensä mukaan suunnitelman tekemättömyyteen on vaikuttanut joko päihdekäyttö tai tuomion lyhyt kesto.

Mul oli niin lyhyt tuomio, ettei sitä varmaa tehdä iha.

Erään haastateltavan mukaan hänen vapauttamissuunnitelmansa tekoon vaikutti sijoitusosasto vankilassa. Hänen kokemuksensa mukaan kyseisellä osastolla valmisteltiin siviiliin lähtöä enemmän kuin joillain toisilla osastoilla. Suunnitelmaa olivat laatimassa osastonhoitajat ja sosiaalitoimi. Kyseisen vapautuneen kohdalla vapauttamissuunnitelma liittyi päihdekuntoutukseen siviiliin palatessa. Hänen mielestään vapauttamissuunnitelmassa olisi pitänyt huomioida muitakin tekijöitä,

esimerkiksi asumiseen liittyviä, mitkä olisivat tukeneet häntä siviiliin palatessa. Haastateltavan mielestä vapauttamissuunnitelmaa tulisi hyödyntää vapautumisen jälkeenkin, jolloin se tukisi enemmän siviiliin sopeutumista.

No, kyllä sen suunnitelman sitten jo unohti aika nopeesti, että että että silloin ku sieltä lähti [kuntoutuslaitos] niin meni kaikki paperit sitten vinkkasin suurin piirtein roskeen.

Joidenkin haastateltavien kohdalla vapautumista oli kuitenkin valmisteltu. Eräs haastateltava kertoi, että hän meni vapauduttuaan päihdekuntoutukseen. Toisen haastateltavan kohdalla asumista oli valmisteltu yhdessä vankilan sosiaalityöntekijän kanssa vankeusajan loppupuolella.

5.3 Asunto

5.3.1 Asunto siviiliin sopeutumisen tukena

Haastateltavat olivat olleet asunnottomia kahdesta viikosta kolmeen kuukauteen vankilasta vapautumisensa jälkeen. Vapauduttuaan he olivat majoittautuneet vanhojen tuttujen, kavereiden tai sukulaistensa luona. Eräs haastateltava kertoi yöpyneensä myös autossa. Suurin osa haastateltavista sai asunnon Karikoista Poluille -projektin avulla ja eräs löysi asunnon omatoimisesti.

Jokainen haastateltava painotti asunnon olevan tärkein tekijä siviiliin sopeutumisessa. Tätä he perustelivat sillä, että asunto vaikuttaa moniin muihinkin elämän osa-alueisiin. Jos vangilla ei ole vapautuessaan asuntoa, hän palaa helposti vanhojen kavereidensa pariin ja sitä kautta entiseen elämäntyyliinsä. Lisäksi tähän liittyy vahvasti päihteiden käyttö, jota rahoitetaan joko velkaa ottamalla tai rikoksia tekemällä. Haastateltavien mukaan asunto voi olla ehkäisemässä epäsuotuisan kierteen jatkumista ja siten tukemassa siviiliin sopeutumista.

No, jos puhutaan nyt vangeista, eli niistä jotka sieltä nyt tulee, ni ensimmäisenä vangilla sil ei oo kämppää. Sit jos sul ei oo tyttöystävää tai vaimoo tai mitää ni sehän joutuu kadulle. Sil ei oo mitää - -. No se vanki joutuu ka-

dulle suoraa, mitä se tekee, rötöstelee. Luimuilee toisten kämpissä ja muuta - -. Mut tota sehän nyt on asuntohan on ihan ehdoton ykkönen - -. Mi-hinkäs se menee, kavereitte luokse. No kavereitte luona, todennäköisesti ne kaverit on sitä vanhaa porukkaa. Elikkä jos on narkannu, se menee narkki-luukkuu. Jos oot juoppo ollu, se menee juoppoluukkuu. Nii, sehän kierrehän jatkuu siitä.

Mut ainoa mikä on tärkeä on varsinainen asunto, koska jos sul ei oo asuntoo sä palaudut vanhoihi kuvioihi, sä meet sinne kavereittes luokse majaillemaa ja jos oot tuutannu ni ne jatkaa sit samaa hommaa. Ja juoppo jatkaa juomista. Et sehän se tärkein, asunto on ihan ehdoton.

Eräs haastateltava kertoi, että yhteinen asunto vaimon kanssa olisi heidän elämänsä tukeva tekijä. Hän koki erillään asumisen rasittavan heidän parisuhdettaan ja elämäntilannettaan. Muuan haastateltava tunsu tarvitsevansa asumiseensa yksityisyyttä, omaa rauhaa ja häiriötöntä asumisympäristöä. Jos hänen asumismuotonsa olisi sellainen, hän kertoi mahdollisesti hakeutuvansa työelämään.

Kuten aiemmin todettiin, asumismuodolla nähtiin olevan merkitystä siviiliin sopeutumisessa. Osa näki itselleen sopivana vaihtoehtona normaalin vuokra-asumisen ja toiselle tukiasunto oli tällä hetkellä paras vaihtoehto. Kukaan haastateltavista ei nähnyt yhteisöasumista itselleen hyvänä vaihtoehtona. He toivat esiin, ettei se tue heitä siviiliin sopeutumisessa. Päinvastoin he kokivat yhteisöasumisen turvattomana, rauhattomana ja päihteitä suosivana ympäristönä, mikä saattaa kärjittää tilanteita ja johtaa jälleen rikoksiin.

- - Se oli ihan sairas paikka, ei siellä pystyny niiku olee ollenkaa - -. Emmä rupee kuuntelee tollasta örinää saatana, vuorokaudest toisee.

5.3.2 Tukea asumiseen

Useimmat haastateltavista kertoivat tarvitsevansa apua asunnon löytämiseksi ja asuntoasioiden hoitamiseksi. Asunnon saamista on tukenut sosiaalitoimiston myöntämä takuuvuokra. Se on kuitenkin aiheuttanut vapailla markkinoilla vuokranantajissa ennakkoluuloja haastateltavia kohtaan, ja siten vaikeuttanut asunnon saamista. Eräs haastateltava kertoi, että ”mä oon pari kertaa yrittäny yksityisen kautta hommata, mutta sitten tota noinnii ne ei oo suostunu noihi sossun mak-

susitoumuksii”. Osa haastateltavista olisi myös tarvinnut apua asuntoasioiden hoitamiseen, koska kokivat sosiaalisten taitojensa olevan heikot. He kokivat tarvitsevansa tukea virastoissa asioimiseen ja myös tietoa siitä, mistä ja miten esimerkiksi asumistukea haetaan.

*Mulle ne on kaikki ihan hepreaa, että mitä mun pitää tehdä tota noinnii. - -
Ku jos ei virastossa, ku joku asia ei menny niiku piti niiku heti kohallee
niinni alko iskee just sellai paniikkikohtaus ja sit mä lähin pois samantien,
et mä en jääny sinne selvittelemää sitä asiaa.*

Suurin osa haastateltavista toi esille sen, ettei pelkkä asunnon saaminen välttämättä riitä vaan asunnon pitämiseen saatetaan tarvita tukea. Puolet haastateltavista korosti, että tuen tai kontrollin tulisi kohdistua päihteettömyyteen ja siihen sitoutumiseen. Tukea kaivattiin viranomaisten taholta tai tukiasumisen muodossa.

*Mut onko sitte vangista sen asunnon pitäjäks, se onki sitte eri asia - -. Mä
veikkaisin tällee, et ainut vaihtoehto ois siinä, että vanki sitoutus jonkun-
näkösee päihteettömyytee - -. No jos jatkaa, sanotaa vaikka et juoppo jat-
kas pääset linnasta pois, saa kämpän kaupungilta, ni jos se jatkaa sitä
juomista ni kämppähän menee hyvin nopeesti alta pois. Ei siin oo mitää
vaihtoehtoo, sen tietää etukätee.*

Puolet haastateltavista näki tukiasumisen hyvänä ratkaisuna asumisen onnistumiselle. Eräs haastateltava kertoi tukiasumisen olevan tässä elämäntilanteessa hänelle sopivin ratkaisu. Tukiasumiseen liittyvä kontrolli tuki häntä päihteettömyyteen, joka takasi puolestaan asunnon säilymisen. Tukiasumiseen liittyvän viikko-ohjelman hän kertoi tukevan asumistaan, koska se toi mielekästä tekemistä päiviin. Hän koki myös saavansa tukea ja apua asioidensa hoitamiseen viranomaisten kanssa. Tuen avulla hän kertoo oppineensa hoitamaan asioitaan ja kohtaamaan tilanteita viranomaisten kanssa ahdistumatta.

*Onhan se niiku täs tavoitteena, et jossai vaiheessa niiku omaa asuntoo
mutta. Mut kyl mä nyt tän niinku nään ehkä parempana vaihtoehtona, ku
lähtee, ku täs on kumminki sellanen, et tässä tarkkaillaa kumminki sillee,
että ei lähe homma lapasesta. - - Must on viel liian varhasta lähtee niiku
omaa, omaa asumisee - -.*

5.4 Päihteettömyys

5.4.1 Päihteettömyys siviilissä selviytymisen tukena

Suurin osa haastateltavista koki päihteettömyyden tukevan heitä siviilissä selviytymisessä. Useat heistä mainitsivat päihteettömyyden vaikuttavan asunnon saamiseen ja sen pitämiseen. Yhden haastateltavan mukaan asunnon saaminen oli vaikuttanut hänen haluunsa ryhdistäytyä, mikä myös heijastui myönteisesti hänen päihteidenkäyttöön. Päihteettömyys taas edesauttoi häntä säilyttämään asuntonsa.

No se on nytte, ku sai sen asunnon ni nyt tuli heti sellanen, että että on niinku aika tota noinnii ryhdistäytyä - -. Mulla ei oo täällä ker- taakaan lähtenyt avaimet pois sen takia, et mä oisin sekaisin sekai- sin tota noi täällä ollu siitä.

Päihteettömyys nähtiin edellytyksenä myös työhön tai koulutukseen hakeutumiselle. Tällä hetkellä moni haastateltavista koki, ettei kykene hakeutumaan koulutukseen tai työhön päihdeongelmansa vuoksi. Osa haastatelluista kertoi kuitenkin, että koulutus tai työ toisi myös säännöllisempää päivärytmiä, vaikka jo päihteiden käytön vähentäminen oli edesauttanut päivärytmin löytymistä.

Korvaushoitoon pääsy on niinku päällimmäinen ja asunto. Et kuha ne on, sit voi ruveta harkitsee jotain työ, työpaikkaa ja tällästä.

Päihteettömyys tuki hallittua rahankäyttöä ja rikoksetonta elämää osalla haastateltavista. Puolet haastateltavista kertoi, että suurin osa heidän rahoistaan oli kulunut päihteisiin. Päihteidenkäyttöä jouduttiin rahoittamaan joko ottamalla tutuilta velkaa tai rikoksia tekemällä. Kun päihteiden käyttöä oli saatu vähennettyä, rahaa jäi myös esimerkiksi vuokran maksamiseen, ruokaan ja muihin pieniin hankintoihin, eikä elämistä jouduttu rahoittamaan rikoksilla.

Hirveitä hintaa joutuu niist, et saa päiväannoksen ja sillo joutuu rikoksii tekemää välttämättä.

5.4.2 Päihteettömyyden tukeminen

Haastateltavien mukaan päihteettömyyttä voidaan tukea erilaisin keinoin. Tärkeimpänä he pitivät päihdekuntoutusta. Suurimmalla osalla heistä oli ollut useita päihdekuntoutusjaksoja elämässään. Tällä hetkellä puolet haastateltavista toivoi pääsevänsä päihdehoitoon, mikä heidän mukaansa tukisi heidän muuta elämäänsä. Eräs haastateltava kertoi, että vasta hoidon jälkeen hän voisi harkita työelämää. Tällä hetkellä osan aika kuluu päihteiden etsimiseen ja niiden rahoittamiseen.

Nykyään menee niinku koko aika siihen huumeitten metsästämiseen. Ei oo aikaa millekkään muulle.

Eräs haastateltava kertoi, että hänen päihteettömyyttään tukee tietoisuus siitä, ettei hän voi käyttää alkoholia yhdessä käyttämiensä lääkkeiden kanssa. Hän kertoi, että jos hän käyttää alkoholia yhdessä lääkityksensä kanssa, hän ajautuu takaisin huumeiden käyttöön. Lääkityksen hän sanoo auttaneen häntä toimimaan elämässään ilman huumeiden vaikutusta.

Noi lääkkeet oikeestaa on semmoi, lääkkeet ja asunto on pitäny mut siis siinä, että mä pystyn toimimaa. Ennen mä toimin sen avulla, että mä vedin [päihteitä].

Päihteettömyyttä tuki erään haastateltavan kohdalla asuminen tukiasunnossa. Vaikka hän koki tukiasumisessa kontrollin ja asukkaiden tarkkailun rasitteena, hän näki niiden myös tukevan omaa päihteettömyyttään. Päihtyneenä olemisen tukiasunnossa tai sen läheisyydessä olisi tarkoittanut asunnon menettämistä. Tukiasumisen yhteydessä järjestettiin pääosin vapaaehtoista viikko-ohjelmaa. Tämän haastateltava koki myönteisenä, koska viikko-ohjelma toi mielekästä tekemistä päihdehakuisuuden tilalle.

Erään haastateltavan mukaan häntä olisi motivoinut ja tukenut päihteettömyyteen päihdekuntoutus samassa paikassa ja samanaikaisesti puolisonsa kanssa. Hän kertoi keskeyttäneensä aiemman kuntoutuksen, koska hänellä oli ollut huoli puolisoitaan, joka oli ollut toisessa päihdekuntoutuksessa. Haastateltava toivoi saavansa tukea päihteettömyyteen yhdessä puolisonsa kanssa. Eräs haastateltava kertoi,

kuinka hänen elämäkumppaninsa oli tukenut häntä päihteettömyyteen. Hän kertoi, että silloin, kun hänelle oli tullut halu päihteidenkäyttöön, hän keskusteli elämäkumppaninsa kanssa asiasta avoimesti. Tämä oli hänen keinonsa selviytyä edelleen retkahtamatta. Eräs haastateltava myös kertoi, että hän lopettaisi päihteidenkäytön, jos hän löytäisi itselleen haluamansa elämäkumppanin. Haastateltavat näkivät elämäkumppanin tukevan päihteetöntä elämää.

Myös ystävyysuhteita pidettiin hyvin tärkeinä tukemassa päihteetöntä elämää. Tämä kuitenkin edellytti haastateltavien mukaan sitä, että kaveripiiri suosii päihteetöntä elämäntapaa. Myös harrastukset tai vapaa-ajanviettotavat ystävien kanssa toivat vaihtoehtoista sisältöä haastateltavien elämään päihteiden käytön tilalle.

5.5 Taloudellinen tilanne ja velkaantuminen

5.5.1 Toimeentulo

Suurin osa haastateltavista piti taloudellista tilannettaan tärkeänä tekijänä yhteiskuntaan sopeutumisessa. Suurin osa haastateltavien tuloista koostui joko palkkatyöstä tai sosiaalietuuksista. Moni heistä kertoi taloudellisen tilanteen olevan toisinaan hyvin heikko. Eräs kuitenkin sanoi tulevansa toimeen taloudellisesti. Hän kuvasi tilannettaan, että ”*ei ihan rahoissa pyöritä mut ei kyl ihan tarvii näitä ruokakassejakaan hakee*”. Useimmat heistä toivat esille tarvitsevansa tukea rahankäyttöön, koska tulot olivat pienet eikä rahaa osattu käyttää järkevästi.

Ei oikee osaa hallita sitä, sitä rahan käyttöä. Vaik ei nykyää päihteisii mee se raha mut sit niinku sitä ostelee kaikkee, et viime rahatki, ku tuli ni tota ni nehän nytte meni samantien.”

5.5.2 Velkaantuminen

Suurin osa haastateltavista olisi tarvinnut tukea velkojensa selvittämiseen, koska näkivät niiden vaikuttavan elämäänsä monin eri tavoin. He kertoivat, että työhön ei kannata hakeutua, koska suurin osa tuloista menisi ulosottoon. Jos he olisivat töissä, heille jäisi saman verran tuloja elämiseen kuin tälläkin hetkellä. Velat nähtiin tällä hetkellä esteenä erityisesti työhön hakeutumiselle.

Et kyl määhaluaisin niinku mennä töihinkin vielä jonain päivänä. Ei mul tavallaa oo mitää järkee mennä hommiin, koska vouti vie nii paljon mun tilistä, että se on sitte iha sama, oonko sorkun asiakas vai töissä.

Kukaan haastateltavista ei tiennyt kuinka paljon velkaa oli kertynyt, sen sijaan he tiesivät mistä velka koostui. Velkaa oli kertynyt maksamattomista vuokrista, laskuista, vahingonteoista ja sakoista, mitkä kaikilla olivat ulosotossa. Monet olivat myös velkaa kavereilleen tai sukulaisilleen. He ymmärsivät velkojensa hankaloittavan elämäänsä ja sen vuoksi pyrkivät pääsemään niistä eroon. Eräs haastateltava kuvasi tilannettaan, että ”mul on asiat sillei, et mä tienaan rahaa, tienaan tuolt muualta”. Velkaantumista yritettiin hillitä tai maksaa kokonaan pois joko rikoksia tekemällä tai pimeällä työllä.

5.5.3 Tukea velkatilanteen selvittämiseen

Kaikki haastateltavat näkivät velkojen selvittämisen olevan ainut keino saada taloudellinen tilanne kuntoon. Monet toivat esille velkasaneerauksen, mutta tämän hetkinen elämäntilanne ja nykyinen toimeentulo koettiin jo muutenkin hyvin haastavana. Eräs haastateltava kuvaili tilannettaan, että ”koko ajan lähinnä postiin mitä tulee on on näitä ulosottoja kirjeitä ja en mä niitä edes jaksa avata tota noinnii toimeentulolla niitä ei aleta lyhentää.” Lisäksi haastateltavat kokivat, että veloista kokonaan eroon pääseminen tuntui epätodennäköiseltä. Tällä hetkellä heillä ei ollut voimia ja motivaatiota hakeutua monta vuotta kestäväan velkasaneeraus-prosessiin.

Vaikka velkatilanteen selvittäminen nähtiin tässä elämänvaiheessa kaukaisena, jokaisella haastateltavalla oli kuitenkin toive saada velka-asiansa kuntoon. He kertoivat tarvitsevänsä lisää tietoa velkasaneerauksesta. Eräs haastateltava kertoi kuitenkin pitävänsä tärkeämpänä saada muita elämän osa-alueita järjestykseen ennen velkasaneeraukseen hakeutumista.

Kyl mä haluaisin sillei niinku saada selväs ne kaikki, sillä että joku päivä olis luottotiedot kunnossa. Ja enkä mää nää sitä mitenkään mahdottomana, että miksei, koska mä oon kuullu et se on noin viiden vuoden prosessi, se velkasaneeraushomma.

5.6 Koulutus ja työ

Kaikki haastateltavat näkivät koulutuksen tärkeänä työn saamiseksi. Eräs haastateltava sanoi, että ”ei nykyä oikee tunnu, et pääsee mihkää, et tota noinnii, oikee töihin sillee, et ei oo koulutusta”. Vaikka haastateltavat pitivät koulutusta tärkeänä, suurin osa heistä ei kuitenkaan pitänyt koulutukseen hakeutumista todennäköisenä omalla kohdallaan elämäntilanteensa vuoksi. Eräs haastateltava aikoi hyödyntää tulevan vankilatuomionsa opiskelemalla. Hän ei kokenut pystyvänsä siviilissä pitkäjänteiseen opiskeluun päihdeongelmansa vuoksi. Häntä mietityttivät myös ammatit, joihin hänellä on mahdollista hakeutua terveydentilansa vuoksi.

Ennen, ku on sillee kykenevä ylipäätää käymää, käymää kouluja, että. Kylhän mä toivon, et jonku ammatin, ammatin sitten sais. Mut mä en tiä, miten se on mahollista, ku lähinnä se vaatis niin paljon keskittymistä, et tolt pääkopalt aineki, että siihen paneutumista.

Suurimmalla osalla haastateltavista oli hyvin vähän koulutusta ja työkokemusta. Vain yhdellä haastateltavalla oli runsaasti kokemusta eri aloilta ja pitkiä työsuhteita. Työkokemusten vähyyteen on merkittävästi vaikuttanut koulutuksen puute, useat vankeusrangaistukset ja päihdeongelmat.

Vaikka kaikki haastateltavat näkivät työn merkityksen tärkeänä siviilissä selviytymisessä, suurin osa ei nähnyt työelämään hakeutumista mahdollisena tämän hetkisessä elämäntilanteessaan. Sitä hankaloittivat esimerkiksi päihdeongelmat ja

velkatilanne. Lähes kaikki haastatellut pitivät näiden asioiden selvittämistä tärkeämpänä ennen työhön hakeutumista. Kaikki kuitenkin halusivat työhön jossain vaiheessa elämäänsä. Eräs haastateltava näki työhön hakeutumisen mahdollistavan velkasaneerausprosessin aloittamisen, mikä auttaisi häntä siviiliin sopeutumisessa.

5.7 Sosiaaliset suhteet

Jokainen haastateltava koki, että sosiaalisilla suhteilla on heille merkitystä siviilissä selviytymisessä. Jokainen haastateltava mainitsi kavereiden tai ystävien merkityksen heidän elämässään. Myös elämäkumppanin olemassaolo tai toive sen löytämisestä oli merkityksellinen kaikille haastateltaville. Enemmistö haastateltavista mainitsi vanhempiensa tärkeyden, ja eräs haastateltava toi esille sukulaistensa antaman tuen. Eräälle toiselle haastateltavalle lapset olivat ensisijaisen tärkeitä.

5.7.1 Ystävät

Kaikki haastateltavat kokivat, että kaveripiirillä on suuri merkitys siviilissä selviytymiseen. He kertoivat tarvitsevansa ympärilleen sellaisia kavereita, joiden elämään ei liity rikokset tai päihteiden väärinkäyttö. Haastateltavat kertoivat omasta kokemuksestaan, että vanhojen kavereiden seurassa riski rikosten uusimiseen tai huumeiden käyttämiseen on suuri. Yhtä lukuun ottamatta haastateltavat kertoivatkin pyrkivänsä eroon vanhasta kaveripiiristä.

Totta kai ihmissuhteilla on merkitystä, mutta nää mun ystävät, mitä tääl on, nää on kaikki narkomaaneja, enkä haluu olla missään tekemis sitten kun pääsen korvaukseensa.

Se on enimmäkseen narkkareita, ei sillei että nyt oon tehnyt ite itteni kaa sen sopimuksen, että ei ei käytä mitään, tuota että. Se vaan aiheuttas, vois olla että, että retkahtamisvaara olis, on suurempi kyllä, kun tuntee ja tietää ja on numeroo.

Haastateltavilla oli hyvin vähän sellaisia ystävyysuhteita, jotka tukivat heitä siivilissä selviytymiseen. Näitä harvoja ystävyysuhteita pidettiin kuitenkin hyvin tärkeinä. Osa niistä oli syntynyt jo peruskoulun ajalta ja osa suhteista esimerkiksi päihdekuntoutuksessa, jossa yhdistävänä tekijänä olivat hyvin samankaltaiset elämäntilanteet. Ystävien kanssa nähtiin tärkeäksi se, että heidän kanssa voitiin viettää yhdessä aikaa, joko kahvitellen tai purkaen huolia ja tunteita. Eräälle haastateltavalle harrastukset ystävien kanssa ovat tärkeitä. Esille tuotiin myös toiveita yhteisen harrastuksen löytymisestä ystävän kanssa. Ystävyysuhteita entisten elämänkumppaneiden kanssa pidettiin tärkeinä. Yhdistäviä tekijöitä näissä ystävyysuhteissa olivat joko yhteiset lapset tai päihteettömyyteen kannustava suhde. Vaikka hyviä ystäviä oli vähän, he eivät silti halunneet löytää uusia ystäviä. Vain eräs haastateltava kertoi, että hän toivoisi itselleen lisää ystäviä.

No, ystävät ja kaverit on tärkeitä, että, et et kyl sais olla vähä niinku lisääkin ihmisiä ympärillä.

5.7.2 Elämänkumppani

Puolet haastateltavista painotti parisuhteensa merkitystä elämässään. Eräälle heistä avopuoliso oli tukemassa päihteetöntä elämää. Hän oli yhdessä elämänkumppaninsa kanssa keskustellut päihteiden käytöstään. Hän jatkoi, että jos hän retkahtaisi huumeisiin, olisi parisuhde ohitse. Haastateltava koki parisuhteen menettämisen riskin itseään motivoivana tekijänä päihteetömässä elämässä. Eräs haastateltava kertoi parisuhteensa olevan erittäin tärkeä, mutta tämänhetkinen elämäntilanne koetteli suhdetta. Jos ongelmat eivät rasittaisi heidän parisuhdettaan, suhteesta saisi enemmän tukea ja haastateltavalla riittäisi voimia myös muihin elämisen osa-alueisiin.

Puolella haastateltavista oli haave saada elämänkumppani. Eräs haastateltavista kertoi, että kumppanin löytäminen voisi olla ainut syy tai motivaatio päihteiden käytön lopettamiseen ja sitä kautta normaalin elämän saavuttamiseen. Myös toinen heistä koki, että normaaliin elämään kuuluu kumppani.

Sit ku mä tapaan sen hyvän naisen... Sit mä ehkä voisin lopettaa. Et se on ainoa, mikä meikäläisen lopettaa, siis mun juomisen. Ei sit lopeta mikään muu... Nii mä ehkä voisin ruveta mieltii tätä muutenki. Mut en mä nyt, ku mä en oo löytäny...

5.7.3 Perhe

Perheen merkitys oli kasvanut siviilin pääsyn jälkeen kahden haastateltavan mukaan. Tämä oli näkynyt haastateltavien ja heidän vanhempiansa suhteiden lähentymisenä ja luottamuksen takaisin saamisena. Asioista voidaan puhua melko avoimesti, vaikka vanhemmat eivät kaikkea elämäntilanteeseen liittyvää ymmärrä tai hyväksy. Eräs haastateltava kertoi saavansa aina apua isältään, kun hän sitä tarvitsee. Toinen haastateltava kuvaili suhdetta vanhempaansa siedettävänä.

Eräs haastateltava kertoi, että hän koki vanhempiansa odotukset häntä kohtaan motivoivina, vaikka odotukset olivat välillä ristiriidassa hänen omien näkemyksiensä kanssa. Haastateltava kuvaili kokemuksiaan esimerkillä, jossa vanhemmat kehottivat häntä hakeutumaan koulutukseen, vaikka haastateltava näki tärkeimpänä oman päihdeongelmansa hoitamisen. Tämä herätti hänessä kuitenkin halun näyttää vanhemmilleen, että hänkin onnistuu elämässään.

Mä haluaisin niinku, toivoisin, et et kerkeisin, kerkeisin vanhemmille niinku tosiaa tota noinni täs vielä näyttää, et valmistuis johonki ammattiin, ja etten mä oo tällänen ja mä en tee mitää. Päivät pitkät makaan kotona ja tollel - -. Nii sillee haluis näyttää, että näyttää, että tota noinni tai et fajjaki vois olla ylpee must vielä.

Eräällä haastateltavalla on lapsia, jotka vaikuttivat hänen elämäänsä myönteisesti. Hän kertoi tekevänsä tietoisia valintoja, joissa asettaa lapset ja heidän hyvinvointinsa oman etunsa edelle. Esimerkiksi hän kertoo, että hän säästää rahaa lapsiaan varten tulevan vankeusrangaistuksen ajalle. Hän on myös tehnyt päätöksen olla päihhteittä lapsia tavatessaan, koska hän haluaa näyttää hyvää esimerkkiä lapsilleen.

Ja määh autan niitä nii paljon, ku mä pystyn vaa rahallisesti sekä muuten. Mut en mä yhtäkää nääh kännissä. En mä mee ollenkaa kännissä, siit ei tuu mitää. Et näytän niille hyvää esimerkkiä.

Sukulaisten antama tuki vapautumisen jälkeen oli merkittävää eräälle haastateltavalle. Hän oli saanut väliaikaisen asunnon sukulaistensa luota. Sukulaiset tarjosivat hänelle myös työtä, jolla hän korvasi asumisensa. Haastateltavan ja sukulaisten välit olivat parantuneet siviiliin palaamisen jälkeen ja hän kertoi voivansa puhua kaikista asioista heidän kanssaan. Tämän hän koki erityisen myönteisenä asiana, joka auttaa häntä siviilissä selviytymisessä.

5.8 Viranomaiset

Suurin osa haastateltavista kertoi, että heidän siviiliin sopeutumistaan oli helpottanut se, etteivät he ole olleet poliisin kanssa juurikaan tekemisissä. Tämä heidän mukaansa kertoi siitä, että he ovat viettäneet lähes rikoksetonta elämää. Mitä vähemmän he olivat olleet poliisin kanssa tekemisissä, sitä vähemmän he kokivat tullessa leimatuksi.

Suurin osa haastateltavista koki tärkeänä siviiliin sopeutumisen kannalta sen, että oikeuskäsittelyjä nopeutettaisiin ja mahdollisia tulevia tuomioita yhdisteltäisiin. Tätä he perustelivat sillä, että vaikka he olivat viimeisen vankeusrangaistuksensa suorittaneet, lisää vankeutta on tulossa rikoksista, joita ei ollut huomioitu viimeisessä vankeusrangaistuksessa. Haastateltavat toivoivat, että ennen vankeutta ja vapautumisen jälkeen tehdyistä rikoksista tulevat tuomiot voitaisiin yhdistää.

Epätietoisuus tulevien tuomioiden ajankohdasta, pituudesta ja määrästä hankaloittaa tulevaisuuden suunnittelua ja esimerkiksi työelämään hakeutumista suurimmalla osalla haastateltavista. Eräs haastateltava kuvaili tilannetta sanomalla, että ”*se on sitte ikävä siel [työpaikalla] sanoo, et pidän tälläsen kolmen kuukauden vapaan tässä nytten, voi olla, ettei oo asiaa sen jälkee mennä*”. Haastateltavat toivat esille, että oikeuskäsittelyjä nopeuttamalla ja tuomioita yhdistämällä he pääsisivät helpommin normaaliin elämään kiinni eivätkä joutuisi aina aloittamaan alusta elämisen järjestelyä vapautuessaan.

Kaikki samaa mitä nyt on tulos viie kuu et rosikset ni kaikki ne tuomiot mitä tulee ni sais kaikki samaa pakettii niinni ei sit tulis sitä, et käy istumassa jonku kuukauden aina ja sitte pääset siviilii vähäks aikaa ja sitte tota noinnii taas lähet, et mieluummin mä oon siel sitte tota noinnii, kerralla saa ne kaikki pois.

Suurin osa haastateltavista toivoi, että yhteistyö eri viranomaistahojen kanssa olisi luontevampaa. Tällä hetkellä moni heistä koki saavansa ennakkoluuloista kohtelua eri virastoissa. He kokivat kantavansa ”nistin” tai rikollisen leimaa kaikkialla viranomaisten kanssa asioidessaan. Eräs haastateltava toi puolestaan esiin sen, että myös omalla käytöksellään voi vaikuttaa myönteisesti siihen, millaista kohtelua saa eri viranomaistahoilta. Hän itse kertoi, ettei ollut saapunut kaikkiin verkostopalaveriinhin, minkä uskoi vaikuttavan viranomaisten asenteisiin. Puolet haastateltavista kertoi, että ainoa keino päästä leimasta eroon, olisi ympäristön tai kaupungin vaihtaminen

En tiä miten kauan siin sit menee, että tollanen leima lähtee. Tuntuu vähän, et on sellai leima tuol joka puolel virastoissa ja tollee, että. Onhan se käynny mielessä monta kertaa, et vaihtais kaupunkii kokonaa. Siel ei sit ainakaa ois niin tuttu noissa virastoissa sun muissa, että ne ei tota noinnii oo sellai leima otassa niinku nytte on kaikissa.

Viranomaisten asenteet näkyivät haastateltavien mukaan esimerkiksi asunnon hankkimisessa. Vaikka he olivat saaneet maksusitoumuksen takuuvuokraan, he olisivat kaivanneet vielä apua asunnon etsimisessä ja asuntoasioiden hoitamisessa. Eräs haastateltava toivoi, että hänen parisuhdettaan olisi kunnioitettu ja huomioitu asumiseen ja kuntoutukseen liittyvissä asioissa. Hän kuvaili tilannetta, että ”välillä tuntuu, et se [työntekijä] on poikkiteloin joka vaiheessa meidän liittoa vastaan”.

5.9 Projektin antama tuki

Haastateltavat olivat saaneet tietoa Karikoista Poluille -projektista vankilan sosiaaliryöntekijältä ja siviilissä ollessaan asunnottomien palveluiden kautta. Eräs haastateltava ei osannut kertoa, mistä hän oli saanut tiedon projektista. Haastateltava

tavamme olivat joko käyneet Karikoista Poluille -projektin toimipisteessä tai ottaneet yhteyttä puhelimitse projektin työntekijöihin, ja sopineet tapaamisesta.

Kaikki haastatellut kertoivat ottaneensa yhteyttä Karikoista Poluille -projektiin asunnottomuuden takia. Projektin työntekijä oli ohjannut erään haastateltavan päihdejärjestön tukiasuntoon. Puolelle haastateltavista projekti oli pystynyt tarjoamaan huoneen yhteisöasumismuodosta. He eivät kokeneet tarjottua yhteisöasumista tai asuntola-asumista mielekkäänä vaihtoehtona, vaan he kaipasivat joko omaa tai tukiasuntoa. Yhdelle heistä projekti järjesti myöhemmin oman asunnon, minkä hän näki itseään siviilissä tukevana tekijänä. Eräälle haastateltavalle projekti ei pystynyt tarjoamaan minkäänlaista asumismuotoa. Sen sijaan hän koki saaneensa projektilta tukea ottaakseen yhteyttä päihdekuntoutujille suunnattuun tukijärjestöön.

No, sinne en oikeestaan mennä muuta kysymään kuin kattoo pään päälle että.

Se asunto oli mulle pääasia.

Koska asuntoa pidettiin kaikkein tärkeimpänä tekijänä siviiliin sopeutumisessa, odotukset ja kokemukset kohdistuivat pääasiassa vain asunnon saamiseen. Päihdejärjestöstä tukiasunnon ja vuokra-asunnon projektin avulla saaneet haastateltavat olivat tyytyväisiä asumismuotoonsa. Toinen heistä koki saaneensa myös henkistä tukea projektin työntekijältä. He eivät kaivanneet projektilta muuta tukea vaan he kokivat saaneensa projektilta kaiken tarvitsemansa tuen.

Kyl mä oon saanu ainakii sellasen avun, mitä mä oon tarvinu.

Sen sijaan eräs haastateltava koki tarvitsevansa tukea pariskunnalle tarkoitetun asumismuodon löytämiseksi. Tämän kautta projekti olisi hänen mielestään tukenut myös heidän parisuhdettaan. Lisäksi hän halusi apua päihdekuntoutukseen pääsemiseksi, minkä hän näki tärkeänä tekijänä siviiliin sopeutumisessa. Lisäksi eräs haastateltava kertoi, että hän kaipasi apua velkojensa selvittämiseksi.

6 KESKEISIMMÄT TUTKIMUSTULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Näkemyksiä tekijöistä, jotka auttavat yhteiskuntaan sopeutumisessa

Ensimmäisen tutkimustehtävän avulla selvitimme vapautuneiden vankien omia näkemyksiä niistä tekijöistä, jotka tukevat heitä yhteiskuntaan sopeutumisessa. Tutkimustuloksissa nousi esiin eri elämäntilanteiden merkitykset yhteiskuntaan sopeutumisessa sekä niiden nivoutuminen toisiinsa. Siten myös tuentarve on laaja-alaista ja toisistaan riippuvaista.

Yhteiskuntaan sopeutumista tukee asunto. Asunto vaikuttaa moniin muihin tekijöihin. Saamalla asunnon vapautuneella vangilla on mahdollisuus päästä eroon vanhojen kavereiden epäsuotuisasta vaikutuksesta ja rikollisesta sekä päihdekeskeisestä elämäntilanteesta. Myös asumismuodolla on merkitystä vapautuneelle. Siihen vaikuttaa vapautuneen sen hetkinen elämäntilanne, johon saatetaan tarvita tukea. Tuki voi kohdistua joko asumisen onnistumiseen tai päihteettömyyden tukemiseen. Tukea tarvitaan myös asunnon etsimiseen ja asuntoasioiden hoitamiseen. Granfelt (2003) on tutkimuksessaan saanut samansuuntaisia tuloksia. Kun asunto on tarkoituksenmukainen vapautuneen sen hetkessä elämäntilanteessa, se vaikuttaa myönteisesti rikos- ja päihdekäyttämisen muutoksiin.

Päihteettömyys tukee vapautuneiden vankien siviilissä selviytymistä. Se tukee asunnon saamista ja asumisen onnistumista. Koulutukseen ja työhön hakeutuminen voi olla mahdollista päihteettömyyden myötä. Päihteettömyys tukee myös hallittua rahankäyttöä. Päihteettömyyttä tukee päihdekuntoutus, tukiasuminen, elämänkumppani ja päihteettömyyttä suosiva ystäväpiiri tai muu sosiaalinen verkosto. Samansuuntaisia tuloksia ovat saaneet Karsikas (2005) ja Näkki (2006).

Sosiaalinen verkosto tukee päihteettömyyden ja rikoksettomaan elämäntapaan pyrkimistä. Sosiaalista tukea saadaan parisuhteelta, perheeltä, sukulaisilta tai ystäviltä. Myös Näkki (2006) tuo esille perheen ja parisuhteen antavan tukea ja motivaatiota rikoksettomaan elämään. Kyngäs (2000) ja Karsikas (2005) tuovat tutkimuksis-

saan esille vanhan kaveripiirin vaihtamisen, mikäli haluaa päästä päihteistä ja rikollisesta elämäntavasta irti. Myös tutkimustuloksemme ovat samansuuntaisia. Näkki (2006), Kyngäs (2000) ja Karsikas (2005) tuovat myös esille sosiaalisen tuen merkityksen yhteiskuntaan sopeutumisessa vankeuden jälkeen.

Taloudellinen tilanne vaikuttaa yhteiskuntaan sopeutumisessa. Tukea tarvitaan rahankäytön hallintaan ja velkojen selvittämiseen. Tuki mahdollistaa työhön hakeutumisen ja rikoksettoman elämän. Tämä edesauttaa yhteiskuntaan sopeutumista. Myös Näkin (2006) tutkimustulokset ovat samansuuntaisia taloudellisen tilanteen ja velkaantumisen vaikutuksesta työhön hakeutumiseen ja uusintarikollisuuteen.

Koulutus ja työ tukevat yhteiskuntaan sopeutumista. Koulutuksen avulla on mahdollista saada helpommin töitä. Työ mahdollistaisi velkatilanteen selvittämisen. Kuitenkaan koulutusta ja työtä ei nähty omassa elämäntilanteessa todennäköisenä. Työhön hakeutumisen esteenä olivat päihdeongelma, koulutuksen puute, useat vankeusrangaistukset ja velat. Näkin (2006) tutkimuksessa velat vaikuttivat työhön hakeutumiseen. Verokortilla tehtävää työtä ei koettu houkuttavana, koska suurin osa tuloista menisi ulosottoon ja elämiseen jäävä tulo olisi pieni. Jos ulosottoon menevä osuus ei olisi niin suuri, nähtäisiin työhön hakeutuminen motivoivampana. Myös Kyngäs (2000) tuo tutkimuksessaan esille päihteiden käytön hankaloittavan koulutukseen ja työhön hakeutumista.

Yhteiskuntaan sopeutumista on tukenut vähäinen kanssakäyminen poliisin kanssa. Tämä vähensi leimautumisen tunnetta. Viranomaisasioiden hoitamiseen kaivataan tukea ja ennakkoluulotonta kohtaamista. Oikeuskäsittelyjen nopeuttaminen ja tuomioiden yhdistäminen helpottaisi normaaliin elämään kiinnittymistä ja tulevaisuuden suunnittelua.

6.2 Kokemuksia projektin antamasta tuesta

Toisen tutkimustehtävän avulla selvitimme, miten Karikoista Poluille -projekti on tukenut projektissa olevia vapautuneita vankeja yhteiskuntaan sopeutumisessa. Projektiin otettiin tutkimustulosten mukaan yhteyttä asunnottomuuden takia. Suurin osa oli saanut apua asunnottomuuteen. Tukea oli saatu myös päihdejärjestöön hakeutumiseen. Lisäksi projekti oli antanut henkistä tukea ja kannustusta.

Projektilta olisi kaivattu tukea yhteisen asunnon löytämiseksi pariskunnalle. Apua olisi kaivattu myös päihdekuntoutukseen pääsemiseksi. Lisäksi apua olisi kaivattu velkojen selvittämiseen.

7 POHDINTA

Tutkimme Karikoista Poluille -projektissa olevien vapautuneiden vankien näkemyksiä tekijöistä, jotka tukevat yhteiskuntaan sopeutumista sekä kokemuksia projektin antamasta tuesta. Heidän näkemyksensä ja kokemuksensa yhteiskuntaan sopeutumisesta ovat tulleet tutkimuksessa hyvin esille.

Tutkimuksemme tietoperustan työstäminen oli haastavaa. Onnistuimme mielestämme kokoamaan aihepiiriin liittyvästä kirjallisuudesta ja taustateorioista niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat yhteiskuntaan sopeutumiseen. Kirjallisuuteen perehtymisen avulla loimme tutkimuksellemme tietoperustan ja siitä teemahaastattelurunon. Onnistumista tuki se, että saimme teemahaastattelurunon avulla vastauksia tutkimustehtäviimme. Myös aiemmista tutkimuksista saadut tutkimustulokset vapautuneiden vankien yhteiskuntaan sopeutumisesta ovat samansuuntaisia kuin tutkimustuloksemme. Tutkimuksemme tuotti uutta tietoa oikeuskäsittelyjen merkityksestä ja poliisin vaikutuksesta yhteiskuntaan sopeutumisessa. Kyseistä tietoa emme ole löytäneet aihepiirimme kirjallisuudesta, johon olemme perehtyneet laajasti.

Emme osanneet huomioida kaikkia tekijöitä, jotka mahdollisesti vaikuttivat haastatteluiden toteutumiseen. Vaikka tutkijoina emme edustaneet mitään viranomais-tahoa, koski toinen tutkimustehtävämme Karikoista Poluille -projektia. Tämä on voinut vaikuttaa tutkittavien haluun osallistua tutkimukseen, koska heidän koke-muksensa viranomaisista eivät ole yleensä myönteisiä. Palautuskuoren osoitteena oli projektin toimipiste, minkä viitteenä oli vain opinnäytetyö. Olisiko tutkimuk-seen osallistuneiden määrä ollut suurempi, jos palautuskuoressa olisi lukenut sel-västi tutkijoiden nimet tai palautuskuoren osoitteena olisi ollut esimerkiksi oppi-laitoksemme? Myös heidän elämäntilanteensa voi muuttua hyvin radikaalisti jopa päivän saati kahden viikon aikana, mikä saattoi vaikuttaa haastattelujen toteutu-miseen. Tämän vuoksi haastattelut tulee suorittaa mahdollisimman pian ensikon-taktin jälkeen heidän aikataulunsa mukaan. Haastatteluja varmistaessamme opimme, kuinka tärkeää oli pitää heihin yhteyttä ja muistuttaa heitä sovitusta tapaamisista. Ilman peräänantamatonta ja sinnikästä asennetta tutkimusaineisto olisi jäänyt vähäisemmäksi.

Lähdekirjallisuutta lukiessamme, haastatteluista tehdessämme ja tutkimusaineistoa analysoidessamme olemme saaneet uutta tietoa ja ymmärrystä vapautuneiden van-kien elämäntilanteista ja haasteista, joita he kohtaavat siviiliin sopeutumisessa. Ymmärrämme nyt paremmin vapautuneiden vankien laaja-alaisen tuentarpeen ja ongelmien nivoutumisen toisiinsa. Ymmärrämme myös paremmin haasteita, joita työntekijät kohtaavat työskennellessään vapautuneiden kanssa. Omaksumamme asiat ovat olleet meille tärkeää tietoa, jota voimme hyödyntää käytännössä, jos työskentelemme vapautuneiden vankien parissa tulevaisuudessa. Tutkimuksen tekeminen on entisestään lisännyt mielenkiintoamme kyseiseen aihepiiriin. Us-komme opinnäytetyömme kiinnostavan ja antavan tietoa sellaisille sosiaalialan henkilöille, joilla ei ole perustietoa vapautuvien vankien elämäntilanteista, siviiliin sopeutumiseen vaikuttavista tekijöistä ja tuen tarpeista.

Asumismuodolla on merkitystä siviiliin sopeutumisessa. Ei riitä, että on asunto, jos se ei tue senhetkistä elämäntilannetta. Asumismuodon tulee tukea päihteettö-myyttä ja rikoksetonta elämää. Asumismuotoja tulee kehittää vapautuneille van-geille. Yhteisöasumisen tilalle tulisi kehittää enemmän yksilöllisiä asumismuoto-

ja. Näissä asumisen muodoissa voidaan paremmin keskittyä yksilöllisiin elämäntilanteisiin ja tuen tarpeisiin. Vapautuneille vangeille kohdistettuja velkajärjestelyjä tulisi lainsäädännöllä kehittää siten, että he pääsisivät helpommin velkajärjestelyn piiriin. Tämä voisi motivoida heitä velkojensa selvittelyyn ja sitä kautta myös työhön hakeutumiseen. Velkajärjestelyssä ollessaan työn palkasta elämiseen jäävän osuuden tulisi olla suurempi, kuin sosiaaliuilla eläessään ilman velkasaneerausta. Jos työstä ei velkojen vuoksi jää tarpeeksi rahaa elämiseen, se ei motivoi työhön hakeutumisessa.

Vapautuneille vangeille tulisi järjestää enemmän työhön suuntaavia koulutuksia, jotka olisivat käytännönläheisiä teoriapainotteisuuden sijaan. Ne voisivat olla kurssimuotoisia tai työharjoittelua, josta saisi korvausta enemmän kuin minimoitointeentulosta. Koulutuksesta saatu todistus voisi motivoida heitä hakeutumaan töihin ja parantaa heidän mahdollisuuksiaan työmarkkinoilla.

Haastateltavien kokemukset projektin antamasta tuesta jäivät vähäisiksi. Jäimme pohtimaan, mikä siihen vaikutti. Tähän on saattanut vaikuttaa se, etteivät haastateltavamme ole kokeneet tarvitsevansa projektista asumisen lisäksi muuta tukea. On myös mahdollista, etteivät he ole tienneet muista projektin tukimuodoista. Toisaalta aineistomme koostui vain neljästä haastattelusta, joten tulokset koostuvat heidän kokemuksistaan. Jos haastateltavia olisi ollut enemmän, olisimme kenties saaneet enemmän tietoa projektin antamasta tuesta.

Vapautuneiden vankien yhteiskuntaan sopeutumista tulee tarkastella kokonaisvaltaisesti. Ei riitä, että yhteen osa-alueeseen kohdennetaan tukea. Pohdimmekin, onko ongelma siinä, ettei tällä hetkellä ole olemassa sellaista tahoa, joka tuntee vapautuneen vangin elämäntilanteen, sen haasteet ja tuen tarpeet. Tällaisen tahon avulla välttyttäisiin siltä, että vapautunut vanki joutuu hakemaan apua jokaiseen ongelmaansa eri taholta. Ei riitä, että asioita otetaan puheeksi vaan niihin tulisi tarttua ja alkaa heti hoitamaan konkreettisesti. Kokonaisvaltaisuutta tukisi myös verkostotyön kehittäminen ja tiivistäminen. Esimerkiksi vapauttamissuunnitelmaa tulisi käyttää tehokkaampana työvälineenä eri viranomaistahojen kanssa ja jatkaa sen työstämistä siviilissä.

Karikoista Poluille -projektin työntekijöille on tärkeää saada tietää projektin antamasta tuesta vapautuneille vangeille. Palaute auttaa ja kannustaa työntekijöitä jatkamaan arvokasta työtään. Vapautuneiden ilmaisemat toiveet ja tuen tarpeet projektia kohtaan mahdollistavat taas projektissa tehtävän työn kehittämisen. Osa haastateltavista oli vapautunut ennen projektin järjestämää Siviili edessä -kurssia. Koska kurssi järjestetään noin puoli vuotta ennen vapautumista, jäi osa haastateltavistamme lyhyen tuomionsa vuoksi kurssin ulkopuolelle. Olisi hyvä, että projekti huomioisi myös lyhyen vankeusrangaistuksen suorittavat. Myös heille tulisi suunnata vankeusaikana siviiliin valmentavia kursseja. Kurssit voisivat olla kestoaltaan kuitenkin lyhyempiä. Kurssi mahdollistaisi yhteistyön aloittamisen projektin kanssa jo vankeuden aikana, mitä olisi luontevaa jatkaa siviilissä. Kun projekti esittelee rangaistusta suorittaville tarjoamia tukimuotoja, vapautuvat vangit tietävät jo vapautuessaan, mistä hakea tukea asumisen järjestämiseen ja muihinkin elämän osa-alueiden haasteisiin.

Opinnäytetyömme myötä olemme oppineet yhteistyön tekemisestä. Olemme osanneet hyödyntää kummankin osapuolen vahvuuksia, jotka ovat täydentäneet toisiinsa ja tuoneet tutkimuksen tekoon eri näkökantoja. Parityöskentely tuo tutkimuksen tekoon kuitenkin omat haasteensa. Olemme mielestämme osanneet kohdata nämä haasteet ja kääntää ne vahvuudeksi, jotta tutkimus etenee. Kumpikin tutkijoista kokee, että tutkimusta on ollut mielekkäämpi tehdä kahdestaan, jolloin ajatuksiaan pääsee jakamaan toisen kanssa eikä niin helposti sokeudu omalle tuotokselleen.

Tutkimuksellemme mahdollinen jatkotutkimuksen aiheena voisi olla se, mitkä tekijät hankaloittavat vapautuneiden vankien yhteiskuntaan sopeutumista. Siitä tutkimuksesta saatuja tuloksia voitaisiin vertailla tekemäämme tutkimukseen ja saada mahdollisesti kattavampaa tietoa siviiliin sopeutumisesta. Seurantatutkimus antaisi tietoa siitä, miten heidän sopeutumisensa yhteiskuntaan on edennyt. Eräs mielenkiintoinen aihe olisi varmasti työntekijöiden näkökulman tuominen esille vapautuneiden vankien yhteiskuntaan sopeutumisesta. Siten voitaisiin hyödyntää myös heidän ammattitaitoaan ja kokemustaan.

LÄHTEET

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Granfelt, R. 2003. Vankilasta kotiin vai kadulle? Vangit kertovat asunnottomuudesta. Suomen ympäristö 613. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Granfelt, R. 2005. Vapautuvien vankien tuettu asuminen. Teoksessa Hynynen, R. (toim.) Asuntoja ja tukea asunnottomille. Arviointi tuetun asumisen toimintamalleista. Suomen ympäristö 745. Helsinki: Ympäristöministeriö, 121, 123.

Heinonen, A. 1998. Teräsmies ja kävelevä hyypiö. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 2/98. Vantaa: Tietosanoma Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1995. Teemahaastattelu. 7. painos. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hirvonen, J. & Martin, M. 1994. Sirkkulanpuisto asuntopoliittisen tutkimuksen kohteena. Teoksessa Laurinkari, J. (toim.) Oman avun yhteisö erityisryhmien asuntokysymyksen osaratkaisuna. Kuopion Sirkkulanpuisto esimerkkinä 1990-luvun asuntopoliittisesta kehittämishankkeesta. Tutkimusraportti 4/1994. Helsinki: Ympäristöministeriö, 68-71.

Karsikas, V. 2005. Selvinpään olosta tulee hyvä fiilis. Pähdeongelmaisten vankien voimaantuminen [verkkajulkaisu]. Rikosseuraamusviraston julkaisu 3/2005 [viitattu 16.5.2007]. Saatavissa: <http://www.rikosseuraamus.fi/34049.htm>

- Kauppila, T. 1999. Vankeudesta vapauteen. Suomalaisten miesvankien turvattu-
uus ja elämäntilanteiden hallinta. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu
2/1999. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Kuure, T. 1996. Marginaalin politiikkaa. Marginaalista murtautumisen vaihtoehtoiset strategiat. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kyngäs, M. 2000. Vankeus miehen elämänkulussa. Tutkimus nuorena rikoksente-
kijänä vankilaan tuomittujen miesten lapsuudesta, vankeusajasta ja vankeuden
jälkeisestä elämästä. Acta universitatis lapponiensis 36. Rovaniemi: Lapin Yli-
opistopaino.
- Kärkkäinen, S-L. 1998. Asuntopolitiikka ja asunnottomuus Suomessa: Toimet
asunnottomien olojen parantamiseksi asunto- ja sosiaalipolitiikan osana 1960-
luvulta 1990-luvulle. Teoksessa Kärkkäinen, S-L., Hannikainen, K. & Heikkilä, I.
Asuntoja ja palveluja asunnottomille: historiaa ja nykypäivää. Helsinki: Stakesin
monistamo, 5-6.
- Käsitteet ja määritelmät. 2007 [online]. Tilastokeskus [viitattu 29.8.2007]. Saata-
vissa: <http://www.stat.fi/til/asuolo/kas.html>
- Kääriäinen, J. 1994. Seikkailijasta pummiksi. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen
julkaisuja 1/94. Helsinki: Painatuskeskus Oy.
- Luomala, M. 2006. Kuntouttava vankityö ja sen arviointi [verkkajulkaisu]. Tam-
pereen ammattikorkeakoulu. Ammatillinen opettajakorkeakoulu. Erityiskasvatuk-
sen ammatilliset opinnot [viitattu 25.10.2007]. Saatavissa:
<https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/5677/Luomala.Mari.pdf?sequence=1>
- Mohell, U. & Pajuoja, J. 2006. Vankeuspaketti. Vankeinhoidon kokonaisuudistus
käytännössä. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Mäki, J. 2002. Päihdestrategiat. Teoksessa Salminen, M. (toim.) & Toivonen, K. (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Helsinki: Tietosanoma Oy, 245, 248.

Näkki, P. 2006. Vankien velkaantuminen ja yhteiskuntaan integroituminen [verkkojulkaisu]. Sosiaali- ja terveysministeriö [viitattu 15.10.2007]. Helsinki. Saatavissa:

<http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2006/07/hl1153130479674/passthru.pdf>

Poteri, R. 1997. Tukiasuminen erityisryhmien asumisratkaisuna. Teoksessa Heinen, J., Niemelä, J. & Poteri, R. (toim.) Kun pelkkä asunto ei riitä – Erityisryhmien tukiasuntotoiminnan tutkimus- ja kehittämisprojektin loppuraportti. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Rikoksettomiaan elämänhallintaan. Seuraamusjärjestelmän ja yhteiskunnan tukijärjestelmien yhteensovittamista selvittäneen toimikunnan mietintö. 2001. Oikeusministeriö. Komiteamietintö 2001:2. Helsinki: Oy Edita Ab.

Rikoksista rangaistujen tuen tarve. Suositukset yhteistoiminnalle [verkkojulkaisu]. 2006. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu [viitattu 11.6.2007]. Saatavissa: <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/documents/6428/index.htm>

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 29, 39.

Silvennoinen, H. 2002. Koulutus marginalisaation hallintana. Helsinki: Gaudeamus.

Lait ja asetukset

Sosiaalihuoltolaki 710/1982. Annettu Helsingissä 17.9.1982.

Valtioneuvoston asetus vankeudesta 509/2006. Annettu Helsingissä 21.6.2006.

Vankeuslaki 767/2005. Annettu Helsingissä 23.9.2005.

Julkaisemattomat lähteet

Karikoista Poluille –projekti. 2007. Karikoista Poluille –projektin kuntoutusjatkumo. Esite. Tutkijan hallussa.

Lahden sosiaali- ja terveystoimiala. 2007. Päihdeongelmaisten yhteiskuntaan integrointi. Karikoista Poluille –projekti. Väliraportti. Tutkijan hallussa.

Lahden kaupunki. Sosiaali- ja terveystoimi. Sosiaalitoimen erityispalvelut. Päihdeongelmaisten yhteiskuntaan integrointi –hanke. 2007. Karikoista Poluille –projektin ja asiakkaan välinen yhteistyösopimus. Tutkijan hallussa.

TEEMAHAASTattelun runko

TAUSTATIETOJA

Ikä?
Kauan olet ollut siviilissä?
Vankeusaika? Kerrat?
Koulutus ja työkokemus?

MIKÄ ON AUTTANUT SINUA SIVIIILIIN SOPEUTUMISESSA?

SIVIIILISSÄ SELVIYTYMINEN

Millaisia asioita sinulle on tapahtunut vankilasta pääsemisen jälkeen?
-kielteiset/myönteiset?
-Miten kohtaat vastoinkäymisiä, jos sellaisia tulee?
Millaisena haluaisit nähdä elämäsi muutaman vuoden kuluttua?
Mitä pitäisi tapahtua sen saavuttaaksesi?
-itse/muut/yhteiskunta?
Miten voit vaikuttaa omaan elämääsi?
- ei → miksi et voi vaikuttaa?
- kyllä → miten voit vaikuttaa?

SOSIAALISET SUHTEET

Kerro, keitä ihmisiä kuuluu sinun elämääsi?
Millainen suhde sinulla on heihin?
-anna esimerkki?

ASUMINEN

Miten asuminen järjestyi siviiliin palatessa?
-mitä ajattelet asumismuodostasi?
-miten asumista voitaisiin mielestäsi tukea?

PÄIHTEET

Kerro päihteidenkäytöstäsi?
Mitä ajattelet päihteiden käytöstäsi?
-tuki vähentämiseen?

TALOUDELLINEN TILANNE JA VELKAANTUMINEN

Miten tulet toimeen taloudellisesti?
-velat?

KOULUTUS JA TYÖ

Millaisena näet koulutuksen merkityksen siviiliin sopeutumisessa?
Millaisena näet työn merkityksen siviiliin sopeutumisessa?

VAPAUTTAMISSUUNNITELMA

Miten vapauttamissuunnitelma on auttanut sinua siviiliin palaamisessa (jos sellainen on tehty)?

PROJEKTI

Millaista tukea koet saaneesi Karikoista poluille –projektista?
-esimerkkejä?

Mitä muuta tukea tarvitsisit?
-esimerkkejä?

Haluaisitko lisätä tai tarkentaa vielä jotain, mikä liittyy siviiliin sopeutumiseen tai projektin antamaan tukeen?

VIRANHALTIJAPÄÄTÖS

Lahden kaupunki

Viranhaltija	Sosiaalijohtaja	Pykälä	78
Päätöspäivä	20.06.2007	Määräpäivä	
Organisaatio	Sosiaali- ja terveystoimiala	Toimielin	
	Julkinen		
Valmistelija	Marja-Leena Humalisto	Päätöslaji	Tutkimuslupa
Hallintokunta	Sosiaali- ja terveysvirasto		
Asia	Tutkimusluvan myöntäminen		

Päätösteksti

Myönnän tutkimusluvan Saara Saloselle ja Ruut Solehmainen-Haapaselle heidän sosionomin, amk, opinnäytetyötään varten. Tutkimuksen aiheena on vapautuneiden vankien omia näkemyksiä niistä tekijöistä, jotka tukevat heitä yhteiskuntaan sopeutumisessa. Tutkimuksessa suorittaja sitoutuu toimimaan niin, että ottaa huomioon, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta annetussa laissa (812/2000) 14 § ja 16 §:ssä määrätään salassapidosta.

Valmistunut opinnäytetyö toimitetaan tutkimuksen valmistuttua päätöksen tekijälle sekä tutkimuslupahakemuksessa olevalla osoitteella Lahden sosiaali- ja terveysvirastoon. Lisätietoja päätöksestä antaa allekirjoittanut, puh. ([REDACTED])

Peruste	
Nähtävilläolo	28.06.2007
Muutoksenhaku	Oikaisuvaatimus
LTK tiedoksi	Sosiaali- ja terveyslautakunta
Saaja	Ruut Solehmainen-Haapanen
Tiedoksi	Risto Ketola Pirkko Hyvärinen
Tiedoksi sähköpostilla	
Asiakirjat	Tutkimuslupahakemus
Arkistosarja	
Arkistointi	Ei käytössä
Säilytyspaikka	
Säilytysmuoto	

Allekirjoitus

Sosiaalijohtaja

Risto Kajaste

Hei Sinä Karikoista poluille -projektissa oleva vapautunut vanki!

Olemme Saara Salonen ja Ruut Solehmainen-Haapanen ja opiskelemme Lahden ammattikorkeakoulussa sosionomeiksi. Tutkimme opinnäytetyössämme Teidän omia näkemyksiä asioista, jotka Teidän mielestänne auttavat siviiliin sopeutumisessa. Lisäksi tutkimme, miten Karikoista poluille -projekti on Teidän kokemuksenne mukaan tukenut Teitä siviiliin palaamisessa. Vastauksia hyödynnetään tulevaisuudessa vankilasta vapautuneiden tukitoimien kehittämisessä.

Olemme lähettäneet tämän kirjeen kaikille Karikoista poluille -projektissa oleville vapautuneille vangeille, joista kuutta ensimmäiseksi ilmoittautunutta haastattelemme. Olethan rohkea ja halukas jakamaan näkemyksiäsi ja kokemuksiasi kanssamme **LUOTTAMUKSELLISESTI**. Kaikki vastaukset ja henkilötiedot käsittelemme nimettöminä ja ehdottoman luottamuksellisesti.

Jos olet halukas osallistumaan tutkimukseemme, ilmoitauduthan joko puhelimitse Saaralle (puh. [REDACTED]) tai Ruutille (puh. [REDACTED]) tai lähettämällä tämän kirjeen mukana olevassa kuoressa vastauksesi postitse. Vastaathan viimeistään 31.8.2007. Otamme haastateltaviin henkilökohtaisesti yhteyttä.

KIITOS etukäteen vastauksestasi!

Ystävällisin terveisin,

Saara

Ruut

Leikkaa tämä osa irti ja liitä se täytettynä vastauskirjeeseen, jos olet halukas osallistumaan tutkimukseemme!

Nimi: _____

Osoite: _____
_____

Puhelinnumero: _____

Viestintävirasto
Kommunikationsverket
Finnish Communications
Regulatory Authority

Varmennusyksikkö
PL 313, 40701 JYVASKYLA

23.08.2007

Launeenkatu 76
15610 LAHTI

Hyvä asiakkaamme, palautamme ohessa kirjeenne, jota Suomen Posti Oyj ei valitettavasti ole pystynyt toimittamaan perille, koska vastaanottaja on tuntematon osoitteessa.

Koska osoitetietojanne ei ollut kuoressa, avasimme kirjeenne. Näin menetellen noudatimme Postipalvelulain (313/2001) meiltä edellyttämää toimintatapaa.

Ystävällisin terveisin

Maire Kainulainen *Helena K.*

Maire Kainulainen

perillesaamattomien lähetysten selvitys

Viestintävirasto
Kommunikationsverket
Finnish Communications
Regulatory Authority

www.ficora.fi

• Postipalvelun
varmennusyksikkö
Laajavuorentie 2
PL 313
40701 Jyväskylä
Puhelin (09) 69 661
Faksi (014) 3111 066
varmennusyksikko@ficora.fi
Y-tunnus 0709019-2

• Enheten för
obeställbara brev
Laajavuorentie 2
PB 313, FI-40701
Jyväskylä, Finland
Telefon +358 9 69 661
Fax +358 14 3111 066
varmennusyksikko@ficora.fi
FO-nummer 0709019-2

• Undeliverable
Postal Items Unit
Laajavuorentie 2
P.O. Box 313, FI-40701
Jyväskylä, Finland
Telephone +358 9 69 661
Fax +358 14 3111 066
varmennusyksikko@ficora.fi
Business ID 0709019-2

SUOSTUMUS

Osallistun vapaaehtoisesti haastatteluun ja annan luvan käyttää siitä saatua aineistoa Saara Salosen ja Ruut Solehmainen-Haapasen opinnäytetyössä. Opinnäytetyössä tutkitaan vapautuneiden vankien omia näkemyksiä niistä tekijöistä, jotka tukevat heitä yhteiskuntaan sopeutumisessa. Lisäksi opinnäytetyössä selvitetään vapautuneiden vankien omia kokemuksia siitä, miten Karikoista Poluille -projekti on tukenut heitä yhteiskuntaan sopeutumisessa.

Haastattelussa antamiani tietoja käytetään tutkimuksessa niin, ettei ulkopuolinen pysty yhdistämään tietoja minuun. Olen kuitenkin tietoinen siitä, että projektin työntekijät saattavat tunnistaa minut tutkimustuloksista. Antamiani tietoja säilytetään salassapitosäännökset huomioiden ja tiedot hävitetään tutkimuksen valmistumisen jälkeen.

Suostun haastattelun nauhoittamiseen. Olen tietoinen siitä, että nauhat tullaan hävittämään asianmukaisesti tutkimuksen valmistuttua.

Paikka ja aika _____

Allekirjoitus _____

Nimen selvennys _____